

נראה שהזיאוהו כולו נשילה לשכם לא הארון לצדו כמו שכתבתי
למעלה) נשאה האלה חוך החצר ולא קלנוה, אולי מפני שלא הקימו
שם המשכן לשיבת קבע רק עראי לתוכחת יהושע אל העם: כ"ז)
את כל אנורי ה'. חק ונשפט ששם יהושע לעם (למעלה כ"ה) עפ"י
תורת נושה: לעדה. לא להעיד זכם לפני ה', רק להעיד לפנינו
כלו' לעורר אתכם לעבודת ה', וכן והיה שם כך לעד (סוף פר' וילך)
ספר התורה יזכירכם חובתכם וכן שירת האזינו (וענתה השירה הזאת
לפניו לעד, שם): ל' תמונת סרת. ונשופטים ז' ט' כתוב תמנת
חרם והוא הנכון, תמונת השמש הנקרא חרם (בטרם יבא החרסה,
שופטים י"ד י"ח) אולי ישראל שינו שם המקום לגנאי תמונת סרחון,
או תמונת אליל הצל וריק שהוא סרח העודף: ל"ב) ויהיו עיר
שכם והשדה, שאם היה מוסב לעלוות יוסף כדברי קלת מפרשים,
היה ראוי ותהינה. פיליפפזאן:

נשלים זיאוור ס' יהושע בעזר הלור, כן אזכה ואגמור גם זיאוור שאר
נביאי קודש אבי"ר:

ס' שופטים.

א' ג' בגרלי. לעזרני בגרשי הכנענים מוגרל נחלתי, זאח"כ
אזוא גם אני לעזרך בגרשך אותם מוגרל נחלתך: ד') ויעל. וכן
למעלה מוי יעלה לנו, עלה אתי, אולי הכנענים נשארז במוצרים אשר
על ההרים וכן כתוב ואחה על צמותיונו תדרך (וזאת הצרכה) ועל
צמותי יעמידני (תהלים י"ח) ולכן כתב ג"כ והלכתי גם אני אתך
בגורלק, מוהר להר: ויכוס וגו'. הכו אותם ונספר המכים היה
עשרת אלפים איש: ז') תחת שלחני. באכזריות לבו קנץ צהונתם

למען ילאו ללקט העלמות שהיה זורק להם תחת שלחנו: ט) יושב
ההר. בשיפולי ההר שכן כתוב ירדו: ט) ובני קיני. כ"ל ששבע
שנות שיחסו ליתרו הם שנותיו ושם בנו ושם בן בנו, חוץ מפטיאל
שלא מלאנוהו שם לא לו ולא לבניו רק בדרך דרשה אמרו פטיאל
זה יתרו ע"ש שפיטס עגלים לע"ז, ורחוק הוא, ויודוע לא יגיד לנו
בפירוש שאלעזר נשא אחות נפרה? ושם אבי נפרה הוא יתרו או
יתר שכן כתוב ונשה היה רעה את לאן יתרו חתנו כהן מדין, וישב
אל יתר חתנו (שמות), ונקרא ג"כ רעואל כי כהן הוא (רעו-אל, ע"ד
בנו לפור, רע האל); ושם חותן לא על אבי האשה לבדו יאמר, רק
גם על אחיה, כי נגזר משרש חתן, והתחתנתם גם, תצאו לקרבה
עמהם; ויתרו בא לראות את משה ואח"כ הלך לו אל ארצו, וכתב בנו
(שכן כתוב ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה, פ'
בהעלותך) בא עם אביו, או בא אח"כ, או פגעו בו בדרך; ונאחר
שלא מלאנו שניאן שנית אחר שאמר לו משה אל נא תעזב אתנו,
סברא לוור שנתעכב עם בני ישראל; וחבר מבני בניו של חבב הוא,
שכן כתוב לוטה ד' י"א מבני חבב חתן משה, ונקראו כל אלאי יתרו
קיני על שם מקום מושבם בארץ מדין ששמו קין (כי אם יהיה לבער
קין, בלק); וכאן ספר לנו שבני קיני לא באו לעזרת ישראל בזמנות
כנען, רק התעכבו בסביבות יריחו היא עיר התמרים שהיא על
הגבול, ובהלחם יהודה עם יתר הכנעני עלו עמהם, ונתישבו בתוך
בני ישראל: י"ז) יושב לפת. היא עיר אחרת מעיר לפת שבימינו
שבה קצר רש"י ובנו והיא בחלק נפתלי, וזו בחלק שומרון: ויחרימו
אותה. כבר ביוני משה (פר' תקת) החריבו עיר ערד ובנותיה ועשו
שלל חרם לה', והכנענים בנוו נחדש, וקראו לה לפת (או בנו עיר
אחרת אלל חרבות ערד), וב"י החריבוה שנית והחרימוה לקיים נדר
אבותיהם: כ"ה) מבוא העיר. מקום ראוי לעלות אליו לכבוד
את העיר ולבוא בה, ובראותם כי יולא הוא מן העיר (אולי עם בני
ושפחתו) כאדם המתחשש מישועת בני עירו ועוזבם בעת נרה, שאלוהו
בהבטיחם אותו שיעשו עמו חסד ולא ימות עם אחיו: כ"ז) ויואל.
עייין מ"ש לנעלה ז' ז': כ"ט) וישב הכנעני בקרבנו. באפרים
ובזבולון כתב וישב הכנעני בקרבנו לפי שהארץ הנכבשת היתה יתרה
על הנשארת ביד הכנעני, ובאשר ובנפתלי כתב להפך וישב האשר

בקרב הכנעני, או הערים שביד הכנעני היו בשני השבטים מפתרות
על הגבול, ובשנים האחרים וקובצות באומע נחלתם: ל"ז) בית שוש.
עיר אחרת מאלות הנזכרת בשמואל א' ה' שאליה שלחו פלשתים את
הארון והיא לשבט דן בנעדר, וזו לשבט נפתלי בצפון:

ב' א' אעלה. עתיד במקום עבר ורבים כוהו, רד"ק;
והעתיד משמש בלש"ק להוראת עבר בלתי מושלם, או להודיע התנועת
הדבר ע"ד ככה יעשה איוב, או לזייר וזה שעבר כאילו הוא הווה
עתה; וההווה הוא מחובר תמיד מעבר ועתיד, ד"ו האומר, "אני
כותב", כאילו יאמר, "כתבתי כבר ואכתוב עוד", שאם אין
לו לכתוב עוד יאמר, "כתבתי", ואם עדין לא התחיל לכתוב יאמר
"אכתוב", ע"כ לא בא בלש"ק זיין הווה, רק ישתמשו להוראתו
בכנוי ובינוני פועל או פעול, או פעם בעבר ופעם בעתיד כפי מתק
הלשון אל אופן שמוענת; וכן כאן אעלה יזייר הדבר לאזני השומעים
כאילו הוא עתה, וכן אז ישיר משה, אז יבנה יהושע, אז יבנה שלמה
במה, ודומיהם; רק לא יבא תמיד העתיד אחר מלת "אז", כמו
אז ירדו לשערים, אז אמר שלמה (נולכים א' ח') אז הלחם את בני
ישראל (יהושע כ"ב. ל"א) ורבים כוהים: ג') לא אגרש. בדרך פלא ע"י
הרעה, או כאשר יאזרו חיל וילחמו עליכם לא אושיע אתכם, או
אזיא מורך בלבבכם לנען תיראו מהלחם גם: לד"ה. כפשוטו.
יסובבו אתכם מכל צד: י"א) בעלים. ל' רבים, כל האלילים הנקראים
בשם בעל היו ונזיירים השמש, רק שמות מופרשים להם, בעל ברית,
בעל זבוב, בל, בעל פעור, נבו, מולך, מלכום, ומי יודע עוד כוהה!
והעשירות הם אלילים צדוות עשירות הלחן, ועובדים אותם תחת
האשרות (עשתורת ואשרה הן מלות דומות בשרשן) והאשרה עלוה
היתה לפעמים אילן שקללו כל ענפיו ונתנו לו לורה ניוחדת, ומאז
קדש הוא וענפיו החדשים הנווחים מונגו, ותחת ללו בנו המזבחות;
או היתה האשרה יער מלל ונקדש לתועבות זנות וניאוף לכבוד
עשתורת ולהכריח כהניה: י"ז) אשר הלכו אבותם. דור שביומי
יהושע, וכוהו לא היה בישראל לעולם ששמר חוקי ה' בלי תוספת
ומגרעת, כי קרוב לימי נתינת התורה הוא, ומלכ ב"י לא שנה, ולא
הולרכו מנהיגי הדור לתקנות ולסיוגים: י"ט) והשחיתו מואבותם

שטרם הקים ה' להם שופט, עבדו ע"ז: כ"ח) לא אוסיף להוריש.
 צפר' משפטים הצטיח לישראל מעט מעט אגרשנו מפניך וגו'
 כלו' אהיה בעזרכם וגם בלא כח וחיל תורישום; רק עתה השתמש
 בהצטחה, (שהיא לטובת ישראל והטעם הכתוב שם "פן תרבה
 עליך חית השדה", והטעם הכתוב כאן "ללמודם ולחממה",)
 כעונש על עונם; וכן ההעבס צמדצר ו' שנה סביבות משה היה
 וחסד האל עליהם לחק בלנס יסודי תורתו, שבהכנסם לארץ ובהתפזרם
 איש לנחלתו היו ונתרחקים וועל משה, ולא בלבד שלא היו לומדים
 מחדש, רק שוכחים מה שלמדו, ולייר הדבר לעיניהם כעונש על
 תלונותם, ודרכי ה' הנשגבים יולידו תולדות רבות וישונות, רק אין
 רע יורד מן השמים: כ"ג) לבלתי הורישם ויהי רק הורישם
 לאט לאט, ואיים על בני ישראל שנסבת עונם לא יורישם עוד:

ג' ז' רק למען דעת. הפסוק הזה קשה מאד ומוחזרת
 תיבותיו אך זרה לי נחשבה ואין דעתי נוחה בפירושי המזכירים כי
 לפיהם רק הראשון מיותר הוא; ואחרי שהזכיר בפסוק הקודם
 מלחמות כנען, המלחמה האיוורה כאן היא מלחמות כנען הגזכרת
 למעלה, ואין לורך להוסיף תיבת "דרכי", "ללמודם דרכי
 ה' ולחממה", כי כבר ונלחנו מלחמה שם כולל כל יחיד ופועלו כל'
 רבים, כי תקראנה מלחמה (שמות) מפני המלחמה אשר סבבוהו
 (מלכים א' ה'), ולא יתכן לפרש שעתה שישראל מורו את פי ה' ילמדו
 דרכי המלחמה להושע וואויזיהם, כי לא צחרב ונחנית יהושיע ה',
 ואם ישמרו דרכיו ינלחו אף אם לא ידעו תכסיסי המלחמה, ואם לא
 ישמרו יספו גם אם ידעום, ופסוק ד' יוכיח, ואם יטעון טוען והלא
 כתוב (שמואל ז' א') ללמד את בני יהודה קשת? נ"ל שפירושו, קינה
 זו תהי לחזק את לב בני יהודה לקראת המלחמה עם פלשתים לנקום
 נקמת שאל ולא יחילו מהמורים בלומדם גם הם לירות חלים בקשת
 כי להם תאות גבורה כי רבים ועלומים הם, אך לא שישימו בקשת
 כסלם ולא באלהים, ודברי רד"ק שם נוטים לדברי; ופירוש הפסוק
 כאן, רק למען ידעו דורות בני ישראל הבאים בהלחום עם יתר
 הכנעני ויהי היתה גבורת שצעה העמומים בהלחום עם יהושע להגיל
 נפשם וארצם, ובכל זאת נגפו כי ה' נלחם לישראל, ועתה שישראל

עצבו את ה' הם מנוחחים לפני מעט מועד מהם, רק הדורות אשר
 לפנים ומוות יהושע עד התחיל הכנעני לפרוק עולם ועל צוארו
 ולהצר להם לא ידעו מלחמות כנען ר"ל לא שחו לבס עליהן ובטחו
 בגבורתם ועליכן נענשו; ואין לפרש לנסות ע"ד כי לא נסיתי (שמואל
 א' י"ז ל"ט) כי כן כתוב אחריו ויהיו לנסות גם את ישראל לדעת
 הישמעו וגו' א"כ הוא מל' לא תנסו את ה' אלהיכם (ואתחנן),
 ורק הראשון הוא להגידנו שלא הניחם לנען יעבדו בישראל, רק לא
 הורישם מהר והניחם עוד איזה שנים לנען ילמדו בני ישראל מה
 היתה גבורת בני כנען הקדמונים, ואח"כ יורישם, כי כן כתוב (וינלח)
 לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, ר"ל גם אם לא
 יזכו לא אעזבם עד שאקיים דברי לתת להם את כל הארץ הזאת,
 ואח"כ לפי וועשיהם, אם ישמעו בקולי יושנו בה, ואם ימרו את פי
 ינערו מונסה: ח') ויזכרם. שרש מוכר קרוב באותיותיו למגר
 וסגר, נחנס ציד כושן: י') וישפט את ישראל. קצן את ישראל
 והוכיחם על עונותם ועשה דין ופשרה ביניהם ואח"כ ילח לנלחמה:
 טו) בן גרא. צפר' ויגש ונלחנו בן לבנימין בשם גרא, ונד"ה
 שנים מנני בנו בלע, ונלחנו ג"כ שמעי בן גרא, נקראו כולם על שם
 ראש המשפחה, או בן גרא ר"ל מושפחת גרא (פיליפפזאן) ועיין מ"ש
 ביחס עכן (יהושע ז' י"ח): אטר יד ימינו. שם התאר על
 מוקל עור, חרש, פסח, אלם, גבן, קרח, גבת, א"כ הוראתו בעל מוס
 והוא המשתמש בשמואל בנקום ימין, (על תיבת פקח הכתובה צפר'
 שמות בין תארי צעלי המומים ולא הוקדמה או אחרת להם הייתי
 מנטער כל ימני, ולולי שא"ל לאמרו הייתי סובר שהראוי פסח) רק יפה
 העיר פיליפפזאן שנועשה פלגש בגבעה מספר שהיו מנני בנימין שבע
 מאות איש אטר יד ימינו, ודבר זר הוא שיהיה שבע אחד עלול כ"כ
 לאותו המוס, ע"כ יש לפרש ששם אטר שענינו מקודם בעל מוס וגם
 הוראת שרשו היא כן מל' אל תאטר עלי באר פיה (תהלים ס"ט)
 ניתן אח"כ לנשתמש בשתי ידיו בשמאל כמו צימין, אולי בני בנימין
 לעשות כבוד לשום הרגילו ענמם לכך מנעוריהם, ונד"ה א' יב' ב'
 כתוב בפירוש כושקי קשת וימינים ומשמאלים באצנים ובחלים בקשת
 מאחי שאל מננימין; ויונתן תרגם גוניד (שרש"י ז"ל פירקו reit
 שקלרה ידו האחת) מל' גמד ארכה (ט"ז) וגמדים (יחזקאל כ"ז י"ח)

שענינו קצרי הקומו: ט"ז) למדיו. השבועים תרגומו *μαρθία* שלפי דברי פיליפפזאן הוא מעיל אנשי המלחמה, א"כ אולי שרש תיבה זו איננו מודד, לבוש מודד לאורך הנושא, רק שרש מנד וחסרה הנון כמו שחסרה בתיבת חטה ואף ששרשן חלט ואנף: י"ז) הו"ה. עיין מ"ש ביהושע ט"ז י' י"ט) והוא ש.ב. דאג שמא יכוו נושאי הנוחה בגחלתו אם לא יללית, ולכן שלחם והלך עוהם מקלת דרכם, ואח"כ חזר לו אל עגלון: ה.ס. איננו פועל רק מלה, ומונה נתהוה שרש הסה וחסה, ורובי התיבות וצפרט הפועלים החסרים והנחיס נהיו מוולות זעירות הקדמונות כל בני אדם כמו עלה מן על, חנן מן חן, כלה מן כל וכיוצא בהן, וכן בכל לשון: כ"ו) והוא יושב וגו'. סרם המוקרא ופרשהו, והוא יושב לבדו בחדר המוקרה אשר לו; המוקרה אולי מל' המוקרה במוס עליותיו, בית מוקרה בקורות ארזים, אך גם המווליאים התיבה מל' קור ומפרטים חדר שבו ישבו צימות החמה להתקדר לדקו בדכריהם: כ"ז) הכלל. יד החרב נקראת כלל לפי שמועוידים אותה על החרב ע"י יתדות קטנות כלכות היטב למען לא ינתק הלהב מחמת המכות שמוכים בה: וי"א הפרשדנה. חדר הפרשים ושרי המלך; המוסדרונה. בית החלון עשוי סדרים סדרים לשבת שם (רד"ק בשם י"ו והוא לפ"ד הנכון); שתי תיבות אלו אעפ"י ששרשם ל' עברי, מהצרתם נראה שמלות נכריות הן, לפי שכל לשונות העמים סביבות כנען דומות לל' עברי כנראה משמות המלכים והערים, ובכל ארץ כנען וגם בארץ גשן מושב בני ישראל במלריס (ומוחו קרוב היה לכנען) דברו ל' עברי, וישעיה קרא לל' עברי עלמו שפת כנען (ישעיה י"ט י"ח), ובכן היה אפשר לבני ישראל לבלתי שנות את לשונם במלריס ולבלתי סור מוונהג אבותיהם, ולבלתי התערב במלריס. חו כונת הפסוק בצאת ישראל מוולריס בית יעקב מעם לעז; ואם היתה כונת הפסוק כאן להגיד לנו שי"א הפרש מוגוף עגלון מדוע יבחר בולה נכריה? וגם לא יטרת להגיד לנו כאלה; וגם הצרת תיבת מוסדרונה תורה שענין שני השמות קרוב, והכותב בחר בשמות הרגילים צפי בני ישראל בהיותם תחת עול מואב להורות שתי חלרות בית המלך, ועוד מספר לנו הכתוב שסגר החרב בעד הלהב עד כי לא יכול אפילו לשלוף החרב מוצטנו, ומהיכן י"א הפרש? והאומר שהריותו ריח רע ומה חשבו שמוסיך הוא את רגליו דורש דרשה של

דופי על המוקרא שבדאי לא יצא להגידנו דבר כבלה כזאת, וכי לא שלף ר"ל באופן שלא שלף, או לא שלף החרב מוצטנו כי ירא פן יזה מדם המכה עליו וזה נכון, ומהמשך הפסוקים נראה ששתי חלרות היו לעלית המוקרה, ועבדי המלך לא כלבד יצאו מהעליה כי גם התרחקו מהחצר הפנימית היא הפרשדנה ונכנסו לחצר החלונה היא המוסדרונה כדי שלא יחשב המלך שהטו און לשמוע דברי אהוד לו, והראיה והוא י"א (אהוד י"א מהפרשדנה) ועבדיו באו (מהמוסדרונה לפרשדנה) שאם לא כן להיכן באו? והלא כתוב שהחילו עד בוש טרם יכנסו לעליה? ואמת היו שהיה ראוי ליכתב וי"א אהוד הפרשדנה וי"א המוסדרונה, מ"מ נושא שרש שלף הוא כבר אהוד בלי ספק, ואין צורך לכפול שמו עד הפסוק האחר, ומהמשך הפסוקים ומוטבע סיפורי הנביאים נ"ל לבחור בפירוש זה אעפ"י שכתב רד"ק שהראשון הוא הנכון, וגם שד"ל מאור דורנו באר כמהו, ומה שכתב וי"א אהוד המוסדרונה ויסגר ר"ל אחרי שסגר ואין מזה להקשות לי כי כן דרך לה"ק: כ"ד) מסיך הוא אה רגליו. בגדי בני קדם ארוכים כבגדי אשה ובשבתם יכסו רגליהם, ומסיך כמו מסך משרש סכך שממנו נהיה שם סכה, וכן בדברי רז"ל וי"א שאלו להסך אה רגליו (שמואל א' כ"ד ד') מלמד שעשה עלמו כסכה: כ"ה) ויחילו. אותיות השרש האמתיות הם חל, ומכן עשו שרש חיל כמו כאן וגם ויחל נח (הראשון בפרשה) ושרש יחל כמו ויחל נח (שהוא השני) לא כן אחילה לפניך. (שמואל ב' י"ח ט"ו) בחולם וחסרה הווי המפתח. שהסיר אהוד לסיומן שהמלך רונה לשבת לבדו: כ"ח) רדפו אחרי. באו אחרי ורדפו את אויביכם ל' קצר ע"ד לא תבנה אתהן גזית (יתרו) טחני קמח (ישעיה מ"ז ב') כל שמן. צעל כח: ל"א) ויך את פלשתים. שרש הכה לא יורה תמיד מכת מות ולרוב י"א אחריו פועל המית, ואולי שנגר התיבץ לפני ת"ר פלשתים הבאים לבח צבא"י, וכלי זין אין צידו זולתי מלמד הבקר, והמם לבס עד שנסו מפניו והרג צהם, וכמהו בשמשון, בלתי החמור הניס אלף איש מהפלשתים והרג מהם חמורתים:

ד' ב') **בחרשת הגוים.** ציער הגוים: ו' לך ומושכת שרש משך אולי מורה תקיעת שופר, וכן ויומשך הארז (שופטים ב')

ל"ז) וכן במשך היוכל, ומשכתי הכתוב אחריו הוא ל' משיכה ממש ל' נופל על לשון: ט') כי ציד אשה וגו'. פירוש רד"ק נכון הוא, ועוד יש לומר אג"י לא חפתי ללכת אתך כי ידעתי בצנזאה כי ציד אשה ימכר ה' את סינרא ואם אלך אתך יתאונת הדבר ויפל בידי: י"א) ה' ל' ו' צ' ע' נ' י' ס'. עיר בנחלת נפתלי הפוגעת בנחלת זבולון מנגב ובאשר מים וביהודה בקנה מוחז הירדן קרוב לים המלח ממוזרח (יהושע י"ט ל"ד), וחבר זה איננו הקיני הנזכר למעלה כי הוא נסע מיריחו עיר התמרים אשר לבנימין ונתישב במדבר יהודה אל מול נגב אל קנה ארץ אדום (Arabia Petrea), רק משפחה אחת מוצי יתרו שבאה עתה לגור בנחלת נפתלי קרוב למוחנה סיסרא: י"ג) ויגידו ל' ס' ר' א'. החכם יש"ר נ"ע צעזרו עלינו חוה דעתו שצני חצר הם הגידו לסיסרא כי עלה צרק הר תצור לזמן ילחם בו ויקחו גם הם חלקם ושללו בחשבם שבדאי סיסרא נולח, ואחר שראוהו מנולח הפכו לעזור את ישראל, ולכן בא הסיפור עתה שצני חצר באו לגור שם, וזה אפשר, אך כ"ל שאין צורך להניחו כי סיפר בואת צני יתרו צעבור יעל, מלבד שצני יתרו היו תמיד אוהבים את ישראל ולא יתחברו אל שונאיהם, ויעל אשת חצר אף היא היתה שופטה את שבט כדבורה ושאמר כמו שכתוב בנימי שנגר בן ענת בנימי יעל חדלו ארחות, ועמה עלום היה עד שיצין בקש שלום כי כחוב כי שלום בין יצין וגו', אך מ"ו מלחמתו עם צ"י היתה לקיני לגזק כי חדלו ארחות, וכשמוע יעל שדבורה הלכה עם צרק למלחמה וראתה כי סיסרא ניגף אזרה חיל והרגתה: י"ד) ה' א' ה' י' א' לפניך הנה השמים התקדרו בעבים וה' מרעים בקולו לתת לך אות עי עזרתו, וכן כתוב ויהי ה' את סיסרא (עייין ו"ש יהושע י' ט"ז) ובשירה כתוב מן שמים כלחמו, נחל קישון גרפס, הרים נזלו, להודיענך כי אנשי סיסרא פחדו ומגאון ה' וגם לעבור מעבר לנחל קישון, והנחל ההוא נמלא פנזאום מים ונחמת הגשם וגרפס והטביעם כי זה טבע בנימות הגשמים, ומומה שכתוב שיעל כסתה את סיסרא בשמיכה נראה שימות הקור והגשמים היו: י"ח) ס' ר' ה'. בנגינה למה מופני האלף אות נחה שלא תזלע בהברה ורבים כמהו, ובנימין אחיו (ויגש) שאל האיש (מוקץ) ודומיו מהטעם עלמו קבלו הנגינה למעלה, ובהשחנות ה' התיבה מהרגלה מוקדקים יותר בהברתה: י"ח) בשמיכה. בגד עב, ועביו טפח

(מלכים א' ז' כ"ו) ומתרגומו וסומכיה: כ') עמוד. לפ"ד העין ראוייה להנקד קמץ כמו זכור את היום הזה אשר ילחמם (סוף פר' בא) והוא צווי לזכר ולנקבה ליחיד ולרבים ולא ישחנה: כ"א) ותשם את המוקצא. לקחה היתד בנימין ואח"כ המקצת (הוא הפטיש הנוקב העץ ביהדות שע"י מכותיו מוכנים בתוכו) בשמאל והעבירה לימין וזהו שכתב ותשם: ב' א' ט'. ראשית תיבה זו משרש לוט שענינו כסוי וכן בלתיים (וארה) בחכמתם הנסתרת, וכן וחכם חרשים (ישעיה ג' ג') עושה מעשיו חרש ובשתיקה: ו' א' נ' ח'. פעל עומד, היתד לנחה וירדה, וכן וחלנח מעל החמור (למעלה א' י"ד): נ' ר' ד' ס' ו' י' ע' פ'. נרדס כי עיף היה: כ"ג) והנה צרק ר' ד' ו' גו'. הנה בא אל אהלה צרק לשאל אם ראתה את סיסרא:

ה' ז' ב' בפרע פרעות. ל' כי פרוע הוא לפי דברי שד"ל (משתדל, כי תשא) וכן ופרע את ראש האשה (נשא) ותפרעו כל עלתי (משלי א' כ"ה), ופירושו בהיות ונקלת צ"י עללים מלהלחם ומוקצתם החנדבו ללחם למלחמה וחרפו נפשם לנות, דבורה וצרק שרו השיר הזה; ומלות צרכו ה' היו נכפלות. בסוף כל פסוק ופסוק (יעיין במשתדל על שירת בשלח): ג') מלכיה. כי כשגזים דברי וראוים לכס: ד') ב' א' ת' נ' ש' ע' י' ר' גו'. כל זה להורות שהסערה שאמרנו (למעלה ד' י"ד) באה מלד דרום דרך ארץ אדום ונחלים אדירים כמו נחל קישון שטפו צרחתם ויהי הנגב ששם הר סיני: ו') ח' ד' ל' א' ר' חות. ל' אורחת ישמעאלים, וכן הביטו ארחות תימון (איוב ו' י"ט): נ' ת' י' צות. שרש תיבת נתיב הוא תצ שחלוקתו צ"ן וצ"ן בלדי קרוב לישב וילצ ולאלאיהם, א"כ נתיבות הם דרכים מיושבות שבהן יראו עוזרים ושבים הרבה: ז') פ' ר' ז' ון. ערי הפרזי לפי שכל יושבי הארץ נמלטו אל תוך הנוצרים מפחד האויב: ח') י' צ' ר' א' ל' ה' י' ס' ח' ד' ש' י' ס'. ע"ד חדשים מוקרוב באו (האזינו), וגם התחלת השירה שזעו מלכים היא ע"ד האזינו השמים, ותשמע הארץ, ומזמור ס"ח אלהים בלאתך לפני עמך בלעדך בישיוון סלה וגו' הוא ע"ד שירת דבורה, מזה לומדת ששירי הקדמונים היו שגורים צפי ישראל בכל דור ודור עד שאשה יושבת צירכתי בית כמו חנה חברה חפלה נפלאה צרעיוניה ומליצותיה, וזה לאות כי ישראל עם צינות היה:

אז לחם שערים. המלחמה נגעה עד שערי הערים, כשילאו צ"י
 מן מצריהם להלחם עם אויביהם הגרים עליהם נגפו ונרדפו עד
 שערי העיר שבה נסגרו לנח למלט נפשם: מן אס יראה
 ורומה. רק כשתמשו בחרצות להכות אה"ל באכזריות חמה, וגם אלל
 שערי העיר נר להם המקום מלהלחם במגן ורומה, ועוד שהשליכו
 כלי מלחמתם בחפזם לנוס בלתי חרצם החגורה להם על מתניהם:
 בארצעים אלף. כל אלה המלכים שהניקו לישראל בימי השופטים
 לא פשטה שררתם על כל האומה רק על השבטים הסמוכים להם,
 עגלון על בנימין ואפרים, פלשתים על יהודה, סיסרא על זבולון
 ונפחלי, מדין על מנשה, בני עמון על שני המטות וחגי המטה שמעבר
 לירדן מזרח, וכאן המלוקים תחת עול סיסרא היו מ' אלף ומהם
 נחר לו צרק י' אלפים איש חיל: י' נחרות. מל' נח והריש נוספת
 כמו שרביט מול' שבט, ואולי רוב השרשים שלמד הפועל שלהם ריש נהיו
 בדרך זה כמו שחר ממלת שם, גזר מגז (גז חיש, תהלים ל'), אומר
 מאם שהיא הצרה ראשונה שמוליאים הקטנים מפייהם וממנה גם שרש
 נאם בתוספת נון פ' הפועל; ושחר שענינו אור, קרוב לאחר שענינו
 לבן כמו alba בלשוננו שיעקר שרשו לבן בלה"ק, וכן alpe שענינו הר,
 ושחר שענינו חשך נהיה מן חר (נחר מפוח, ירמיה ו' כ"ט) היה
 שחור ע"י האש: מדין. מם האמנתיו נוספת על שרש דין והדגש
 לתפארת הלשון וכן להטות מדין דלים (ישעיה י' ז'), אברבנאל, ולא
 תבא מם אחר שרש נטה כשהורחתו עות משפט: י"א) מחללים.
 פירשו שד"ל (כדבר Schultens, Rosenmüller מל' וילא חנץ כלו, משלי
 ל' כ"ז) רועים מעצורים הלחן ע"י מונה: אז ירדו לשערים.
 יתנו נדקות ה' ויאמרו אז ירדו לשערים עם ה' שהתחבאו לשעבר
 בערי המבצר מפני אויב (שד"ל): לאדירים. עם. עם הארץ נהיה
 לגבורים (שד"ל), רק מחלי הפסוק שאחריו ה' ירד לי בגבורים נראה
 יותר שלאדירים עם הוא כמו לאדירי עם או לעם אדירים ע"ד
 חולעת שני, שני או שנים הנעשה ע"י חולעת, ואחר שאחר ירד
 שריד חזר על דבריו ואומר לא בגבורתו ירדה אותם, רק בעזר ה' שירדם לה,
 לתועלתו: י"ד) שרשם בעמלק. מקרא קשה, שד"ל פירש הפילו
 אותם שדרים בארץ בני עמלק, ומאין לו שמבני אפרים החגורה
 בתוך בני עמלק שונאי ישראל בנפשם? יש"ר (בביאורו על הפטרת

בשלה בחומש נתיבות השלום) פירש שיש בארץ אפרים הר נקרא על
 שם עמלק, הר העמלקי, ששם פרעתון ארץ עבדון בן הלל השופט
 (למטה י"ז ט"ו), ומה ענין דבר זה כאן? פיליפפזאן אומר שלא כל
 בני אפרים באו רק היושבים על הגבול הסמוכים לעמלק, אמתהא!
 וארץ עמלק בדרום ואפרים באמצע כנען, ושתי הארצות רחוקות זו
 מזו! א"כ אני אומר שאם אינו רומז לאיזה מאורע שהיה בימי האדו
 הגלחם על חיל עגלון שאסף אליו גם כן בני עמון ועמלק (למעלה
 ג' י"ג) יש לקיים פירוש קדמונינו רש"י רד"ק רל"ג וכו' שכונת
 המקרא על יושע ומלחמתו על עמלק בימי משה, ומליצת שרשם היא
 כמו שרש ישי (ישעיה י"א י') איש חיל ונבני אפרים; וכאן הולכת ומונה
 השבטים שבאו לעזרה ונודברת בשבטם; באו מני אפרים הידועים כבני
 חיל עד שאחד מן הפורסמים שבהם נבחר להלחם עם עמלק פחדו
 של ישראל; אחריו צרק, בין אנשק, היה גם בנימין אעפ"י שמתי
 מוספר המה (וועשה פילגש בגבעה היה קודם דבורה בודאי, בימי
 פינחס כהן גדול (למטה כ' כ"ט) רק גבורתם נודעה); מני מכיר (לא
 מהיושבים בגלעד כי לא באו (י"ז) רק מקלחם היושבים בארץ כנען)
 ירדו אחרי צרק, מעריהם אשר על ההרים, מחוקקים כלו' שרים
 מפורסמים; ומזבולון באו ג"כ מחוקקים מושכים אחריהם גבורי חיל
 (ל' ומשכת בהר הצור) בשררתם עליהם כסופר שר הלצח המלציח את
 עם הארץ (מלכים ז' כ"ד י"ט): ושרי זיששכר. ומיששכר
 גם כן באו למלחמה שרים עם דבורה, ומיששכר הוא צרק גם כן,
 בעמק שולח עם החיל אשר אחריו, כמו לא אתה וכל העם אשר
 צרגליך (פר' בא) או יהיה צרגליו ל' את רגלים רגת וילחוך (ירמיה
 יב' ה'), בעמק מקום נכון להלחם ברכב הנרזל היא שולח צרגלים
 והתחרה ברכב ולא ירא: בפלגות ראוזן. אחרי שספרה
 בשבט השבטים שבאו למלחמה עתה היא מלעיגה על התנאלות האחרים
 לבלתי בא להלחם. ראוזן התנאל באומרו שיש לו חקקי לב ר"ל כדאי
 דאגות מפני שהוא יושב על הגבול (בין שפתים, תהלים ס"ח) ויש לו
 לירא מסביבו לריו, והיא משיבתהו אלל פלגי מים שבארץ שחליהם
 אתה מביא נאנך להשקותן יש לך חקקי לב גדולים באמת! ומה לך
 לירא? הלא אתה היושב בין הנושפתים בין גדרות הלחן כל היום
 ותשמע שריקות עדרים קול ניגון הרועים בעוגביהם וקול חרועת

מלחמה אינך שומע; אולי אלל פלגך תתבודד ותחשוב חקרי לב,
 ומחשבות חכמה ודעה; אתה גלעד לדקת דדברך כי לא יכלת לבוא
 מוורחק וועבר הירדן וזפרט צימות הגשמים (עיין מ"ט למעלה ד' ט"ו)
 שהנכרות והנחלים מלאים ושופים; ואתה דן הלא תירא מלחמות
 השודדים פן ינחו בארץ לשלול שלל ולבזו בז; אשר ג"כ יושב לחוף
 ימים צמחנים ולא צמחנים ועריו פרונות בלי חומה ויש לו לשמרן;
 ולא הזכירה יהודה שמוען וגד אולי באו מתי מוספר מהם לעזרה וע"כ
 לא היו שנים אלו ראויים לא לשבח ולא לגנאי: כ' מן שמים
 ילחמו. ע"י צד וגשם סוחף וצרכים וקולות להם את חיל סיסרא:
 כ"ח) נחל קדומים. נולד וימי קדם, והיו מיחסים לשבח גם אל
 הנחלים והכרים (הררי קדם, וזאת הצרכה) מה שיחכו לשבח לעצמם,
 להיות מושפחה עתיקה, עד שעתיק ועתיק שיעקר הוראתם ישן בל"א
 היו למליכות מורות חזק וגאות, מכסה עתיק (ישעיה כ"ג י"ח) ולא
 עתק מפיכס (שמואל א' ג' ג'): תדרכי כפשי. עוז איביך, או
 תדרכי הקשת בעוז: כ"ז) אז הלונו. בחפזם לנום נהלמו עקבותיהם:
 מדהרות דהרות. מל' וסוס דהר (נחום ג' ז'), ואולי עיקר
 התיבה מל' זהר בחילוף דלת צ"ן, סוס מזהיר מחנות הזיעה היוצאת
 מעורו בחפז, וגם שם זיעה נגזר מוזע שענינו תנועה; וכאן הכפל
 לחיזוק, וראויה הטפחא לבח תחת השני והמרכא תחת הראשון:
 כ"ג) אורו ורוז. שם עיר קטנה מושבה אלל ווקוס המלחמה,
 ואם היו אנשיה יולאים אולי היתה המלחמה לסיסרא פנים ואחור,
 ואעפ"י שסיסרא נגף בלתי, מ"ו היה להם ללאת וראויה לקללה:
 כ"ד) תצרך מנשים. בלה"ק לא יבא לעולם האבלטיף אחר בנין
 כפעל פעל והפעל, רק לא יזכר בהם הפועל וע"כ נקראו בנין שלא
 נזכר פועלו, עד"ו, הפועל הוא קין הרג את הבל, הפועל קין נהרג,
 ולא יגיד ע"י ווי נהרג, ואם נכתוב הבל נהרג ווקין יהיה פירושו
 הבל יהיה נהרג יותר ווקין, ואין להקשות ופסוקים מתי מוספר
 גרושה מחישה (פר' אמר) והארץ תעוז מהם (בחקתי) כי יש לפרשם
 בדרך אחרת (עיין בנשתדל) והכלל אמת ויציב, ואולי האבלטיף בלה"ק
 הוא ע"י בית כמו באדם דמו ישפך (כח) ואדני לזה ב' (מסעי); וכן
 כאן תצרך מנשים, תצורך יותר מנשים באהל, מנשים לנועות
 שהזכיר אחריו, שכן דרך הלשון בשני חלקי הפסוק להזכיר בראשון מה

שלא יזכיר בשני, וכן להפך, כמו ימיוך ה' באדרי צנח וגו' הצנחרים
 חרה ה' אם צנחרים אפך. (הצנחרים חרה ה' אפך, שד"ל) והדבר
 ידוע; ונכונים דברי חז"ל (ת"כ יצמות ד' ק"ג.) שיעל השתמשה ציופיה
 לפתות את סיסרא למוען יישן ופתרנהו, ופסוק כ"ז יוכיח, ואעפ"י
 שעשתה זאת, אמרה דצורה, שראויה היא לצרכה יותר מנשים לנועות,
 כי עת לעשות לה' הפרו תורתך: כ"ה) צספל אדירים. צספל
 הגנוז שלא יסקו ממנו כ"א צנח אורח נכבד ואדיר: כ"ו) תשל חנה.
 אולי ראוי להנקד תשלחנה ע"ד ותראו את הילד, ואין לומר שהוא
 כמו המלחמה אשר סצבוהו (מלכים א' ה' י"ז) והדומים לו
 שהם נקבה יחיד והפעל ל' רבים או להפך (ונחתה קשת נחושה
 זרועותי, תהלים י"ח) ולפרש ידה כמו ידיה, שמלכד שידה כאן ר"ל
 שמאלה שכן כתוב אח"כ וימינה, הוא פעול ולא פועל, יעל תשלח ידה:
 מחלה. שרש מחץ הפוך מן חמץ, חמוץ צגדים (ישעיה ס"ג ח') לצוע
 אדום, לצעה ראשו צדס, וכן למען תמוחן רגלך צדס (תהלים ס"ח)
 וחזיו ימחן (בלק) יעבלס צדס: כ"ז) שדוד. צן בליעל הראוי להיות
 שדוד, וכן צירמיה (ד' ל') ואת שדוד מה תעשי, וכן בל' איטלקי
 Sciagurato: כ"ח) אשנצ. שרשו שנצ קרוב לשלב בחילוף למוד צנון כמו
 לשכה וגשכה, וענינו פתל, חלון הסגור צפתילי צרזל כמו שנוהגים
 בארץ קדם צבית מושב הנשים: כ"ט) אף היא תשיב אמריה
 לה. לעצמה, כשירותיה תענינה לנחמה היא תחזור צדיצורה ותאמר
 הלא יומלאו וגו': ל') רחס רחמתי. כמו שיר השירים, ר"ל היפה
 צנשים, אעפ"י שהוא מוספר זוגי: לראש גבר. לראש הגבורים הוא
 סיסרא: לזוארי שלל. שהיה על צוארי האנשים השבויים והגשלים:

ו' צ' עשו להם. שרש עשה משמש ג"כ להוראת הכין וקנה
 כמו אשר עשו בחרון (לך לך), ומנהרות משרש נהר שענינו רון (ונהרו
 אליו בל הגוים, ישעיה צ' צ'). ענינו רהיטים ומצואות, Gänge, Corridoi,
 כוור מערה משרש ערה שענינו הריק, מקומות מופנים ע"י הטבע או
 עשויים ימתקנים צידי אדם הכינו להגים צהם תצואותיהם: ג') אם
 זרע. לא היו זורעים כי יודעים היו שזרים יאכלו פרי יגיעם,
 ואף אם היו זורעים ועלה מדין וגו', וכן ואם יהיה היצל לצני ישראל
 (סוף מסעי) אף היוצל המשיב אחזה לצעליה לא ישיב לנו אחזת צנות

ללפחד: ד') עד צואך עזה. מדין בקלה וזרח ועזה בקלה מערב: ח') איש נביא. להכין לבס לתשובה: י"ג) ה' עמך. שני ושמעות צולליה זו, ה' הוא עמך או יהיה עמך, וגדעון עשה עמו כאלו הבין הוא עמך והשיב ויש ה' אחנו: י"ד) ויפן אלי. בתחלה המלאך נתן לו שלום לתווו ומוקוס שבתו תחת האלה, ועתה פנה אל דבריו ונכנס עמו בדברים: זכחך זה. זכח דבורך זה שאני רואה כי איש דברים אלה, לך ודבר על לב העם ומושכס אחרים לנחמה: ט"ו) אל פי. ונשפחתי, וראש המשפחה יקרא אלף או שר אלף, אולי וזה שרש אלף שענינו לומר: י"ז) שאתה ודבר עמי. על זה שאתה ודבר, והאות איננו שיתעכז שם לקבל את ונחתו, כי מה אית זה לאמתת נבואתו? רק אחר קבלת המנחה יעשה לפניו אות: י"ט) הוורק. כבר העיר רד"ק שבקצת ספרים נזכרת מלה זו נקודה חניה קמן וחניה פתח שלא כדרך השמות רק כדרך הפעלים, עתה לא ידעתי ודוע כל הספרים הגדפסים ציינו צחרו בנוסחא ווטעית: מר ק. וול' וורק ושטף צמים (לו) יסורין ומוקוס עונותיו כל אדם (תלמוד ברכות ה'). ש"ע' וירוק הנשר יהיה הורק: כ"ג) אהה. לא רצה לפתוח פיו לרע ולא אמר אהה אמות, ודעה מפורסמת היתה צימיהם וגם צימי יעקב ומונח צעיני האדם אינן כדאי לראות מלאך אלהים, ואם יראה להם תקף האדם ימות: כה) ופרה שני. כ"ל בדברי האוור שני לבטן כמו עגלה ושלשת (לך לך) והוא הוא פר השור שהזכיר, שאם הם שנים ויה עשה צראשון? ו' של והוא איננה ו' החבור רק ושושט צימקס כלומר בל"ח, וזה ענין ה'ו צבל כפל ענין צמלות שונות, ודמיונו במקרא ואת הכסף המושב צפי אמתחתיכם (ויקץ), כסף ונשנה קחו צידכם, כל' מבלעדי הכסף לשבור בר קחו ג"כ הכסף המושב: כ"ו) הו עוז. ראש הסלע ווקוס ונחסה וועוז ונחויב: צו ערבה. באמלעו שהוא ווקוס ישר צלי גששויות ששם יערכו ונלחוחם על קוניהם: ל"ו) הנה אנכי וציג. אחר שנזעקו השבטים אחריו שאל שתי האותות לחזק לבס לקראת המלחמה:

ז' א') **בוגבעת המורה בעמק.** כ"ל שהיה ראוי להטעים ונגבעת המורה צעמק, ושם הגבעה מורה צעמק, מקום שמונו יראה כל העמק: ז') מתתי. ונאשר צריך לזען אתן: ג') ירא

וחר ד. היראה צלב והחרדה צאיצרים צפיק צרכים וצנפילת פנים: וי צפרי. ישבים צבקר וילך צהצבא לצלתי המס לצב אחיו כלצבו, ולפי פירוש זה הוא וול' צפרא צבל"א ענינו צוקר, או הוא וול' צפור כנף, ישוב ויועוף לקנו כלפור הפוחדת: מהר הגלעד. עדין לא עבר גדעון הירדן (ח' ד') והר הגלעד הוא צנחלת וננשה מהלחה לירדן קדמה, ופיליפפואן פירשו כמו ויסע לוט מוקדם (לך לך) שלפי דעתו הוא כמו אל קדם, אף כאן יצפר אל הר הגלעד, וקשה שימוש המס להוראת אל, מלצד שלוט צנעו מן מוקוס ווגורי אצרהס הלך אל דרום מצית אל עד סדום, ושם ג"ל לפרש שמחזי ארץ ישראל היה להם שם פרטי, כל גר דרום נקרא ארץ הנגב, וכל גר מזרח נקרא קדם, וזהו ויסע לוט מוקדם, ונאותו ונחוז ששמו קדם הלך לו לאשר הלך; וכאן גדעון ומהל ציראים וחרדים ואומר להם שלהשקיע המיית לבס ישימו הירדן ציניהם וצין מקוס המלחמה וינכסו תוך לתחום א"י לצד מזרח מהלחה להרי גלעד שהם בקצה מזרחית לפוגית לצד ארץ ארם, ולפי דברי הח' שווארץ (תבואות הארץ) יש סמוך לעיר יזרעאל הר נקרא Gihl Dschulud והוא הר הגלעד הנזכר כאן: ד') ואצר פגו. מל' נורף כסף (הקרוב לשורף) אצדיל הסגים כל' רכי הלצב או הצלתי הגונים לצא להלחם ונלחמה קשה כזאת שאני שולח אותך להלחם: ה') כאשר ילק הכל צ. לא כשור הטובל שפתותיו צמים לשחות הרצה צצת אחת רק ככלב המוליא לשונו וכופלה ככף ובה מלקק מן המים מעט מעט, וזה דרך הולכי אורחות בארץ ערב ואפריקא צבואס אל מוקור מים, הצאים ראשונה רוכצי הסוסים שיש להם פנאי יותר, מלקקים צידם אל פיהם מעט מעט כדי שלא יזיק להם צשתותם מן המים הקרים הרצה צצת אחת והם צקיאים צשתיה זו הרצה ולא יפילו טפה מידם ארצה, והרגלים הצאים אחריהם שאין להם פנאי להתעכז נופלים על פניהם ארצה ושותים לרויה; וכאן צוה ה' לגדעון שיקח עמו הצריצים הצאים צראשונה אל המים ומלקקים צידם אל פיהם ויעזוז העללים הצאים אחריהם, או צחר צמלקקים צידם לפי שהראו שלא הורגלו צמענוגים ויכולים לסבול רעב ונמא וצאיזה טפות מים די להם, כי אחת הוא שה' היה אחס, אך מ"ו רב העמל שעמלו שלש מאות האיש צמלחמה הזאת; או צוה לעשות כן להטיל גורל ציניהם, והוא ית' שם כלצם לשחות צדרך האחת או באחרת:

ח) ואת שופרותיהם. שאיזה מהם הביאו עמם ומשלהם להשתמש צם לעת הצורך: החזיק. דבר על לבם להתעכב עמו ולהלחם אעפ"י שומתי מספר המה: ט) קום רד צוחכה. להלחם צו, ואם עודך ירא מלהלחם רד צתחלה עם פורה לרגל (ש"א) צופה יכיר צהם יהיו שנים נגד אחד) ואח"כ תרד להלחם: י"ג) צליל. לא משרש צלה שלא ישתמשו צו לאפית הלחם רק משרש צלל שענינו צל"ח (מייס צלולים) צך שגראה האור מואחוריו, א"כ צליל כמו רקיק, וזה מל' והצור רק: י"ג) ויכהו ויפלי. הצליל הכהו צנפילתו, כלו' צבר צלה כח המניעו ונחלש עד שהיה קרוב צנפילתו ארצה, וצהכאה מועטת כזו נפל האהל (ה"א הידיעה לאו דוקא, אהל אחד) הנחזק צקרקע ע"י יחדות צרצל וחצלים, ולפי פירוש זה תיבות ונפל האהל על וקוון צצאנה שאל"כ. מיותרות הן: ט"ו) שצרו. פתרון, וגם שרש פתר דומה צאותיותו לפרד ופרש הקרובים צהורחתם לשרש שצרו: ט"ז) לפידיס. דבר עב נלפת ונאחו כמו צפת, ענף מוענפי עני הגפר שוהם יתיכו הצפת, או כלי הנלקח והנאחו צידיה, ועץ דולק יקראו לו צלה"ק אוד: י"ט) אך הקס הקיוו את השומרים והעמידום על ושמרתם, והשומרים צאשומרת הראשונה נאספו אל אהליהם לשכנ והחדשים היו עוד מתמוננים צשינה צקוום תוך הלילה ופתדו ונסו אל נפסם: כ"ב) צרעהו וצכל המוכה. תחלה תקע אים את חרצו צלצ רעהו הקרוב לו, ואח"כ גדלה המכה ונתפשטה עד קלות המכה: כ"ג) שפת אצל מחולה. שפת הירדן הקרובה לעיר אצל מחולה (ע"ד ירדן יריחו) ארץ מולדת אלישע: ת"ד) צית צרה. וקום נקרא אח"כ *Βησαβαα* צית עברה (פיליפפזאן) והוא אחד מועצרות הירדן: ואת הירדן כמו והפר השני (למעלה ו' כ"ה) לכדו את המים כלו' הירדן עד צית צרה, ועד ענינו אצל, או יהיה ואת הירדן כמו את הארץ ואת יריחו (יהושע צ' א') את הארץ כולה אם תוכלו וקודם לכל רגלו יריחו. וכן כאן לכדו מועצרות הנחלים וקודם לכולם מועצרות הירדן: כה) וילכדו. לכדום בעוד שרגו לעצור את הירדן. והשומרים היו צארץ שני השצטים והביאו ראש עורב וזאב לגדעון היושב צארץ כנען צנחלת חגי שצט הונגשה:

ח' א') איש אפרים. אלו שהביאו לו ראש עורב וזאב: ה) זבח וצלמונע. שרי מדין היו ומתפארים צאכזריותם וקראו לעצמם שם שיודיעה. עורב וזאב הם שני צהמות טורפות וחמוסות. זבח ל' צריגה כמו כי זבח לה' צצצרה (ישעיה ל"ד ו') קרוב לצבת. וצלמונע אולי ראוי לקרא צל-מונע, מונע לכל אים לחסות צללו, הורג כל כופל צידו: ו') הכף צצח וצלמונע. האם אתה אוחז צבר צידם ומוליכס שצי צאופן שלא נירא עוד מהם שישובו עלינו על אשר נחנו לצצאך לחם? ואתי הערים סוכות. ופנאל היו ושבט גד מעצב הירדן מוצחה: י"א) השכונני צאהליה. צבר העיר שד"ל על פסוק לנוס אל עיר ונקלטו (פר' מועסי) שתיבת נוס היא ציכוני פעול, וכן סורי הגפן נכריה (ירמיה צ' כ"א) שובי ונלחמה (מייכה צ' ח'); וציכוני פעול צפעלים העומדים יש לו הוראת הפועל רק זה הוה והאחר עבר וכן צלשונותיו gehend, gegangen, andante, andato; וכן כ"ל לפרש כאן דרך השכונני צאהלים דרך וושצ הגויס שקודם המלחמה היו יושבים שם צאהלים, וכן צל"ח לומרף לקוחות שכבר לקחו (צ"מ ד' י"ב); וה"א הידיעה של השכונני וצית של צאהלים נשאריו עוד צצרותן: י"ג) מלמעלה החרס. אחר הן החמה לפי שנפל עליהם לילה צצרהשונה והחרידם, ונאלכו ל' חרם להוראת שוש גם שלא צל' שיריי, כמו צטרס יצא החרסה (למטה י"ד י"ח): ט"ז) וידע. הכס מכה אכזריה שתודע ותזכר לדור דורים לצלתי יושפיו לעשות כאשר (עשו הם), ושד"ל פירש כיוו וידע: י"ז) ויהרג את אנשי העיר. הנהגת עיר סכות היתה ציד השרים Oligarelia שכן כתוב ויאמר שרי סכות, והנהגת פנאל היתה ציד העס Demagogia שכן כתוב ויענו אותו אנשי פנאל, וע"כ נפרע וכל אנשי המגדל: י"ח) אחד. צטעס מפיסיק, אתה והס דבר אחד, שויס צתארס היפה כתאר צני המלך (שד"ל): י"ט) צני אומי. לא צני אצני ופלגש רק גם צני אומי: לו החיתס אותם. לעצדים כי לא קמו נגדכם צמלחמה, ומדוע הרגתם אותם? א"כ צצלים אתם ורחויס אתם ליהרג ע"י נער ולא ע"י שר צצא: כ"א) גצורתו. אומץ לצו: את השחרנים. דמות הירח שהיה אחד מאליליהם: כ"ב) משל צכו. יש הפרש צין מושל ומלך. המלך שולט ומרצונו והמושל מרצון אחר המפקידו, וכן צמאורות כתוב ולמשל ציוס וצלילה (צרחשית) וכן ציוסף

וכי נושלו הוא בכל ארץ ונזרים (ויגש), ויולך לא שאלו צ"י עד סוף ימי שמואל, רק כל שופט היה צווקת נושלו עליהם, וההפרש בין גדעון לשאר השופטים הוא שצ"י היו רוצים עתה לקבל עליהם ממשלה לאלאי גדעון, ויה שלא ונאלנו ביותר השופטים: ל"ד) כי ישועאלים הם. הוודינים בהתגוררם בארץ ערב לוודו ושפטי הישמעאלים ונקראו ג"כ בשום, הם וכל שאר לאלאי בני קטורה, וזהו ועל פני כל אחיו יסכן (לך לך), על פני כל אחיו נפל (חיי שרה), וכן נקראו הוודינים קוני יוסף ויוד הוודינים הסוחרים (עיין צושתדל) ישועאלים: כ"ו) והנטיפות. כוונים תלויים באוזן ונראים כטפות נוטפות (שד"ל), או הן ללוחיות של פלייטון מועשה זהב הגוטפות בושם, או הן פנינים; והקדוונים חשבו שטפות הטל יתהפכו לפנינים בתוך קליפתם, וגם פנינים וול' פנים, יושצים לפני ולפנים צקליפתם: כ"ז) הענקות. הנשיטים כנדים הוועניקים את הלוואר וכנדים עליו, וכולם וול' ענק שהוא אדם גדול הקוונה הנושא משא כבד, ורביד הזהב (מוקץ) אולי הוא טס ורודד, ל' מורכדים רבדתי ערשי (נושלי ז' ע"ז: כ"ז) לא פוד. ונאלנו שם זה גם להוראת אליל כמו ויעש לו אפוד ותרפים (לנוטה ו"ז ה'), ויקחו את פסל האפוד (שם י"ח י"ח), ואין אפוד ותרפים (הושע ג' ד'), אולי היה אליל ונלוש אפוד והיו שואלים צו להגיד להם עתידות, ופסל כזה עשה גדעון (אולי דמות אחד מוולכי וודין) לזכרון התשועה שנהיתה על ידו, כי רחוק הוא שיעשה ונלוש לזכר עולם, וגם שישראל ישונו להם ונלוש לאלהים: למוקש. באו צרות עליו ועל ביתו על שלא מוחו בעובדיו ולא אבדוהו: ל' ילאי ירכו. החכס אליהו בן אמוזג צפירושו אם למוקרא פרש' שנות ושד"ל צומשדל פרש' נשא פירושו ירך אבר הנושגל ונכון, רק אינו יולא מוושועו שהוא פרק עליון על השוק, אולי היתה דעת הקדמונים שהזרע בא וון הירך ולא וון המוח; והוראת יולאי ירכו כאן ר"ל צנים מוש לא בני צנים, ואם ונאלנו צפ' שנות יולאי ירך יעקב שצעים נפש י"ל שחסרה הלווד, ויהי כל נפש יולאי ירך יעקב לשצעים נפש, י"צ בניו רצו עד שצעים נפש, ואין לנו בכל המוקרא מליצה זו רק שתי פעמים אלה, ואין לומר ופני פסוק שאחר זה שהוראת יולאי ירך היא בן אשה ולא בן פלגש לפי שהוא ענין זר לגמרי מהוראת המלות, וגם צבני יעקב לא הולך צודאי להגידנו זאת: לג) בעל צרית. אליל

הומונה על הצריות והשצועות להעניש העובר עליהן, וכן ליונים ולרומיים Zeus "Ogxius (פיליפפזאן), ומדוע צחרו צ"י באליל זה יותר משאר הצעלים ואיזה צרית כרתו בעת ההיא לא ידענו: ל"ד) ולא זכרו. אין מליצת "לא זכר", כמו מליצת שבת, רק הוראתו בלי שים על לב ע"ד זכור את יום השבת, שיונו על לך, ולכן בא סוף פר' וישב כפל ענין ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, כל' אם לא שם אל לבו לדבר על אודותיו אל פרעה לא היה זה מדוע לבו רק משכחתו אותו:

ט' א') משפחת בית אבי אמו. עיין מה שכחתי ביהושע ז' א' על יחס עכן, אציוולך דבר לכל המשפחה שאחד מבתי אבות שלה היה בית אב של אמו: צ') דברו נא באזני וגו'. השתדלו שיכנס הדבר באזניהם (רש"י ריש ויגש) שיתפתו אחרי רצוני: בעלי שכם. אדוני השדות והצתים שעליהם לבחור הנושל על העיר (Elettori): הנושל צכס. גדעון מואן לקבל הוושלה כשאמרו לו נושלו צנו גם אתה וגו', רק צניו אולי חרה להם לבלתי היות משפחתם מושלת על כל ישראל, ואחרי מות אביהם אולי רצים מהם התנשאו לאמר אני אמלך, ואם צני ישראל היו צוחרים באחד מהם האחרים לא ישתעבדו תחתיו ויחלק ישראל לחני או לשליש זה אחר האחד להמליכו וזה אחר אחיו ותרבינה מלחמות וקטמות, ולזה כיון אציוולך באמרו לבני שכם מה טוב לכם וגו', כל' אם אתם צוחרים צי למלך תשקיתו כל ריב, וכל צני ירובעל שהם ע' איש ייטב צעייניהם שאמלך אני שלא התנשאתי משיוולך אחד מהנשארים שהתפארו כבד למושול, ואם תצחרו באחד מהם, האחרים יהיו לכם לאויבים; ועוד תזכרו כי אחיכם אני, ואם אתם צראשונה תצחרו צי לנולך עליכם גם שאר צני ישראל ישתעבדו לי מעט מעט ותהא משפחתנו המושלת ושכם תהיה עיר המלוכה: ג') כי אמרו אחיכו הוא. לא שמו לבם לדבור הראשון שדבר אציוולך מה טוב לכם, רק דבורו השני הטה את לבם אחריו לפי שראו תועלתם בהמליכו: ד') ריקים ופחזים. ריקים מכל זכות ולדקה, ופוחזים נוהרים, צלי נותנים לב ויה יאל מוועשיהם: ה') שצעים איש. מואמר מוסגה, ויהרג את אחיו, שהיו שצעים איש, על אצן אחת, וצאה המליצה להגיד אכזריות לבו:

על אבן אחת. לא הרגם כרובת, רק תשב עמנו כמלך ואחיו
 כמורדים נז, והתיו את ראשם כסיוף על אבן אחת: ו' בית מלוא.
 גם סניב לעיר ירושלים היה המלוא (מן המלוא וביתה, שמואל ז' ה'
 ט') רגבי עפר גבוהים סניב לעיר (Schanze, terrapieno) שעליהם
 עומדים אנשי החיל הנאים במצור ונלחמים על גריהם, וכאן נאספו
 יושני העיר וגם יושני הבתים שעל החומות: אלון ונגב. האילן
 שתחתיו הקים יהושע המלצה (יהושע כ"ד כ"ו) מישר קומתו, יהונתן,
 (פיליפפזאן), ולדעתו יש הפרש בין אלה ואלה, ובין אלון ואלון, שנים
 הראשונים הם שם עץ Therobintie, Bicho; quercia, torobinto, והשניים
 הם שם לעיר של אלות או אלות, (אילים? ישעיה א' כ"ט), וכן אלני
 נומר (וירא) וחסון הוא כאלונים (עמוס ז' ט') יערים, ובכולם
 שרש התיבה הוא אל שענינו חזק, ואולי אלון ונגב ר"ל נוסדר ונטוע
 בידי אדם ולא כשאר היערים הגדלים מאליהם בידי שמים: ט'
 החדלתי. הפעיל והראוי החדלתי ונעדרה ה"א השאלה נעבור ה"א
 הוראת הפעיל שאחריה, ואולי ראוי לנקד החדלתי בנין קל כנהוג
 והה"א היא לשאלה, כלו' האם חדלתי אני מימי לתת פריי כי
 אחס אילני סרק תאמרו לי לני מלכה עלינו? לנוע. כנוע עני
 יער מפני רוח (ישעיה ז' ב'), ואילני פרי הם נטועים לרוב
 במקום נשור ונהרוח שלא יזיקם, והיערים הם על ההרים:
 יכבדו אלהים ואנשים. יכבדו אלהים בשמן כמו שעשה
 יעקב פעמים בבית אל, אולי נכתם השמן על האבן יכירו כי מקום
 מקודש הוא ויתקדשו בעצמם עליו, ויכבדו אנשים במשחם בשמן את
 נסיכיהם הנקראים בשם זה נעבור משחתם: י"א) תנוצתי. משרש
 נוב הקרוי לנוף (גופת לופים) וענינו נטף והיות דשן ורענן (עוד
 יגובן בשינה, תהלים ל"ב) ומוה נבוא המטיף דברים כלו' מדבר והולך
 בלי יגיעה כמים הזבים מאליהם (אל חטיפו יטיפון, ויכה ז' ו'):
 ט"ו) תלא אש מן האטד. אחרוף גם את עצמי רק שאוכל
 לשרוף אתכם, והנושל איננו כ"כ נכון והוא כדברי השועל המדלג
 ומקפץ לאכול הענבים ובראותו כי שגבו מומנו ואך לריק יגע אומר
 קהי זהם כי סמדר המה; וזני גדעון לא מאכו לקבל המלכה רק
 לא נתנוה להם; ויש מפרשים המשל על גדעון עצמו ועל שאר
 השופטים שמאסו במלוכה, ולא נראה, כי לגדעון לבדו אמרו שימלוך

ולא קבל ולא לשאר השופטים (ועיין מ"ש לוועלה ח' כ"ב), ואם היתה
 הכונה בגדעון לבדו לא היה נזכיר ג' ויני עלים והיה די לו באחד:
 ל"ו) לל ההרים. ענפי עני היערים אשר על ההרים מתנועעים
 ברוח הבוקר וללם הולך ושב, וזה ידמה לך כאנשים יורדים מן ההרים:
 ל"ז) טבור הארץ. ראש ההר כמו הטבור שהוא נוקס גבוה
 שבטן: מ"א) נארומה. היא תרמה הנזכרת לוועלה והאלף בנוקס תו
 וכן ותחס עליך (שמואל א' כ"ד י"א) בנוקס ואחס ורבים כוונתו העיר
 עליהם שד"ל, וכן פירשתי גם בכל הנוקס אשר אזכיר את שמי (יחרו)
 במקום תזכיר, ואל תפן אל מנחתם (קרח) בנוקס אל אפן, אולי ה'
 אחי ואדפים גם ביאורי עה"ת ותעיין צו מ"ש עליהם: מ"ב) ה שד ה.
 לעסקיהם בחשבם ששכנה חמת אבימלך: מ"ד) והר אשים.
 מתחלה היו ד' ראשים (פסוק ל"ד) וזיוס השני לקח אבימלך עמו
 שנים מהם, והשנים האחרים נתנם ביד שנים וועבדיו, א"כ כל הגבא
 היה חלוק לג' ראשים: מ"ה) ויזרעה מלח. המלח מיעוטו מועיל
 לאדמה ורובו מזיק, ואבימלך לא בלבד נתן את העיר רק חרש
 קרקעיתה ג"כ וזרעה מלח לבתתי יועיל לנטע: מ"ו) זריח בית אל
 זרית. מנהג הקדמונים לשום נתי מסגדם על ראש ההרים למען
 יראו מרחוק ונהרו אליהם העוברים, וזה ג"כ כונת נבואת ישעיה
 (ז' ב'): מ"ח) כלמון. נקרא בשם זה מנחת היערים שעליו:
 ויש אלה. כרת שוכה מעלים הרבה ולקח על שכמו אחת מהן: מ"ט)
 שוכה. אולי דעת הכותב היה לכתוב שוכה בכ"ף קמולה: נ"ב)
 וילחם בו. דעתו היתה להלחם בו וכשראה שחזק מומנו דווח
 לשרפו:

י"א) תולע בן פואה בן דודו. בנו ממש או נשתנו
 שמות צתי האבות והמשפחות במשך הדורות בסנות נעלמות וממו,
 ותולע ופואה הם שמות שנים מנני יששכר בן יעקב: ד') להם
 יקראו חות יאיר. פסוק זה מתנגד למה שכתוב בפרשת מטות
 ודברים שיאיר שבויי משה קרא את הבשן על שמו חות יאיר, וכאן
 הוא נוספר שליח השופט היו ל' עיר בארץ הגלעד ועל שמו נקראו
 חות יאיר עד היום הזה ר"ל עד ימי כותב הספר, וכאן חות יאיר
 הם ל'; ונפר' דברים חבל הארגב, הוא הבשן, הוא חות יאיר,

וביהושע (י"ג ל'), הם ששים; ובד"ה (א' ב' כ"ב) הן כ"ג, ועם קנת
 ובנותיה שארם וגשור לקחו ובהם הן ס'; ודעת רד"ק שחזת אלה
 אינן הנזכרות בפרשה לא תלדק כי שם וכאן יספר שהיו צוחו קטן
 ורחוק הוא שתיינה שם שתי חות יאיר; לכך אני אומר שהגלעד
 והצן היו שני הרים קרובים זה לזה וחצי הגלעד נתן לרחובני ולגדי
 וחציו האחר עם הצן נתן לחצי שבט המנשי, הצן ליאיר והגלעד
 לזכיר (דברים ג'), רק גם הצן נקרא לפעמים בשם גלעד; ומה
 שספר לנו בד"ה שארם וגשור לקחו חות יאיר, היה קודם לחיי יאיר
 זה השופט, והוא ובניו לקחו שנית מהם אם לא כולן מקלתן, או
 בשתי המלחמות נשרפו הרבה מהן וכשארם ל' ונקראו שנית על שם
 יאיר השופט שלכדן, כמו שנקרא שם העיר באר שבע על אודות
 שבעת הצדקה לאבימלך (וירא) וגם על אודות שבעת ילחק לו
 (תולדות); ואם תאמר והלא חסר העיקר ון הספר כי לא יסופר
 לנו כלום שבניו יאיר זה היתה מלחמה? תשובתי שבניו כל שופט אף
 שלא יסופר ונונו היתה מלחמה, שכן כתוב בראש הספר (ב' י"ח)
 שה' הקים השופטים בהיות ישראל תחת לוחמהם, וגם כאן הוא
 אומר ויקם אחרי אבימלך להושיע את ישראל תולע וגו' ויקם אחרי
 יאיר הגלעדי, א"כ גם יאיר מושיעי ישראל הוא, ובשנים ששקטה
 הארץ בין עתניאל לאהוד ובין אהוד לדבורה ובין דבורה לגדעון לא
 נולדו שבעה צ"י להם שופט, ואולי על השנים ההן כתוב ציונים
 ההם אין נולך בישראל (למטה י"ז ו'); ואעפ"י שהוראת שרש שפט היא
 דון דין חנות, בהיות רוב שופטי ישראל אנשי חיל נוקמי נקמות אחיהם
 ויד לר, נתוספה להוראתו הראשונה גם הוראת נקמה, כמו כי שפטו
 ה' וייד הויציו (שמואל ב' י"ח י"ט) ואנשים לדיקים הם ישפטו אותם
 ונשפט נאפת (יחזקאל כ"ג ו"ה), וכן ובאלהיהם עשה ה' שפטים
 (יוסעי), נקמה; א"כ גם ציוני תולע יאיר אבן אילון ועבדון היתה
 מלחמה, רק בשביל שלא קשתה כ"כ יד הגוים על ישראל ולא יגעו
 כ"כ לפרק עולם מעל צוהרם לא ספר לנו מלחמות אלה ומלחמה:
 ח' וירעלו וירוצלו. מלאנו אותיות עין ולדי מתחלפות כמו לאן
 עאן, לר ער, ארץ ארע, א"כ שני השרשים רען ורען אחד הם
 והראשון נולד ג"כ הפוך, ערן, לא תערינו (ישעיה ח' י"ב) לא תיראו
 מיראתו: בשכה הדיא. כדברי רש"י בשנת מות יאיר הכנידו עולם

על רוב האומה, ועד עכשו מיראתם מפני מושיעם של ישראל לא לחזו
 כ"א השבטים הקרובים להם, ועיין מ"ש למועלה ה' ח': י' וכי
 עזבו חטאתנו כפלים כי עזבנו עבודתך וגם לא נשארנו בלי עבודת
 שום אלוה, רק שמונו בטחוננו צבעלים שעבודתם היא הנחמנת וכל
 עבודות האלילים, דומה לתוכחת ירוניהו אותי עזבו ונקור מים חיים
 (ב' י"ג): ו"ה) ומל רים וגו' לפי דברי אברבנאל נריך לשום תיבת אשר
 קודם לחזו ושני המקראות מוזכרים יחד, אך נראה לי יותר כדברי
 שד"ל שגפרדים הם וחסר הפעל מן הראשון, שאל"כ תיבת מן שבסוק
 הראשון או מידם שבשני מיותרת: י"ב) וועון. שם עיר ונדבר
 בארץ יהודה. ואולי טרם יירשום לחזו אותם, ולא בא מזה זכר נכתבו
 כמו שלא בא וולחן הגידונים ועמלק, או שנשכחו המאורעות טרם
 יכתובו על ספר, או שלא נחנה המלחמה ונקום להחגדר לשום אדם
 ולעשות לו שם, רק מעט מעט גרשום וכבשו ארצם מידם: טו) ככל
 ה ט ו ב צ ע י נ יך. דומה למאמר דוד נפלה בא ציד ה' וגו' (שמואל
 ב' כ"ד י"ד): י"ז) במלפיה. גם מלפיה הוא צהר הגלעד, מוקם מישור
 על ראש ההר שממנו יוכל אדם לנפות ולהביט למרחוק, וגם נקרא
 כן מפני דברי לזן (סוף וילא) יקף ה' ביני ובינך כמו שנקרא גלעד
 מפני הגל, וכונת הפסוק בני עמון חנו צהר הגלעד במקום שלא היה
 לו שם מיוחד, וצ"י חנו במקום שנקרא מלפיה: י"ח) העם שרי
 העם, כלומר השדים שהיתה הממשלה צידם ויש להם לברור מותכם
 הנשיא על כל הוחו, והעם ענינו כאן אנשי המלחמה הנאספים
 להלחם בצני עמון:

י"א א' ויולד גלעד. אחד מוצני צניו של גלעד צנו של

מזכיר, ששמו כשם ראש משפחתו ומשפחתו וינשפחה הגלעדי היתה נחשבת
 כמשפחה מיוחדת בישראל ולכן לא רצו אחי יפתח שינתל עמהם וכבר
 גלעד יחשב, ומלאנו אח"כ שהם היו החשובים שבארץ כי יפתח משיב
 לקני גלעד הלא אתם שנאחם אותי ותגרשוני מצית אבי, א"כ זקני
 גלעד אחיו היו, וכלל מקום שמלאנו בתורה זקני העיר הם החשובים
 היושבים ראשונה בשער העיר כי בשישים חמשה: ג') בארץ טוב.
 הסמוכה לגלעד והיא מארצות ארם, וכן בשמואל (א' י' ו') מזכיר
 איש טוב עם אנשי ארם: ויולדו אחיו לשלל שלל ולבו צנו כמו

שהיה דוד עושה עם אנשיו, וזה לא היה נחשב בעיניהם כדבר
 ומכוער, רק שישמרו ונגוע באנשי מולדתם ושבתם, ובעשות לו יפתח
 שם ביציאותיו אלה, נתנו זקני גלעד עיניהם עליו למונותו קצין עליהם:
 ו' לקצין. נגזר ושרש קצה, וענינו איש נבחר ונבדל מהמוין העם,
 וכן ומוקלה אחיו (ויגש) לפי דברי שד"ל, ומוקלותם יעמדו (דניאל ח'
 ה'), חנושה אנשים ומוקלותם (למטה ה' ז'): ח' לכן עתה וגו'. באנו
 לתקן מעוותנו שפסלנו אותך ונושפתחנו, ומועתה לא נלבד תהיה
 כמונו כי גם קצין תהיה לנו וכראש המושפחה תחשב, כי יושבי גלעד
 רוצים ככולם מאלהי וכיר היו: י"ח) את כל דבריו. אם אתם
 נושבים וגו', או התפלל לה' שיושיעו ויתן לו נחון על מלך בני עמון,
 ואמר הטענות שיש לז"י על שונאיהם שאם יולאים לנלחמה עליהם
 הדין אתם: לפני ה'. אולי בנו שם מוצח והעלו עולות, או לפי
 שנוקם גבוה הוא ומונו העין נופה עד רחוק יתעורר הלז יותר
 ונראה כאילו בנוקם ההוא שכונת ה': י"ג) את ארצו. סיחון כבש
 את ארצו מיד נוואב (חקת) ולא מיד עמון, רק מלך נוואב מופני
 סבות לא נודעו לנו לא יכול להגיל ארצו מיד בני ישראל, ואזר חיל
 מלך בני עמון תחתיו מופני קרבת שני העמונים עובדי אליל אחד,
 ועוד יש לומר שעיקר כבישת סיחון היתה מיד נוואב רק איזה נוחז
 לקח ג"כ מעמון, וכן הוא הוור למוטה לא לקח ישראל את ארץ נוואב
 ואת ארץ בני עמון: כ"ז) נוואב נון. ד' תחומי ארץ סיחון, ארנון
 לדרוונה, יצק ללפונה, הוודבר למזרחת והירדן למוערבה: כה) ה ט ו ב
 ט ו ב אתה. כפל מלת טוב לחיזוק ע"ד ירחק חק, פקח קח, ירקרק
 אדמדם ודוניהם: ובלק. שהיה ציני כבוש ז"י את ארץ סיחון:
 כו) ובער עור. הוא ערוער: בעת ההיא. בנושך ש' שנה אלו:
 לא) והעליתיהו עולה. אעפ"י שדעת רבותי היתה שיפתח לא
 העלה את צתו עולה רק הקדישה לעבודת ה' כל יוני חייה מובלי
 היות לאיש, מוכרח אני לפרש לתלמידי שלא כן הדבר. ראשונה, לפי
 שהיתה קבלה ציד חז"ל שגשרפה ואין בהם נוטיל ספק בדבר וקבלתם
 בדבר כזה שבדאי כשאר מונו זכר לדורות מוכרעת כל הסברות
 הנתנגדות לה; וגם מהפסוקים נראה ברור שהדבר כן, וכותב הספר
 קצר בסיפורו כי וועשה אכזר הוא ווודאיז נפש כותבו וקוראו, כדרך
 שעשה נושה בנועשה ראובן ובלהה; ובעלי הדעה האחרת הואילו לפרש

תיבות והיה לה' והעליתיהו עולה כשני דברים והיו צנתיס כוו ומוצה
 אציו ואמו שפירושה או, כלומר אם היואל הוא מצני אדם יהיה לה',
 ואם צהמה הוא והעליתיהו עולה, וזה פירוש דחוק והעיקר חסר
 בו מן הספד; ואשה המוקדשת עומה לאלהי ישראל צמה תעזבה? האם
 בהשאר עגונה כל ימיה בתפלה ותחנונים? ח"ו! לא היתה ולא תהיה
 שוטות כזאת בישראל, ומוטב אלף פעמים כפלים להניח שפחות
 שבשופטים (יפתח צדורו כשוואל צדורו) העלה את צתו נגד צווי ה'
 בתורתו הנעלמה וודעתו; ואם היה הדבר כן למה תשאל מאציה שני
 חדשים לצבות, הלא יש לה פנאי לצבות על בתוליה כל יוני חייה,
 תשאל ומונו שני חדשים להתענג בשמחה ולראות בטוב, וגם יפתח
 לא היה מילר כ"כ אם היה יודע שצתו תשאר צחיים; על כן נראה
 לי ברור שהדבר כקבלת חז"ל ויפתח הקריב את צתו עולה, וצעמים
 נהיתה כזאת פעמים רבות צימים הקדמונים וצפרט צעת מלחמה
 וצרה, ומלות על בתולי ר"ל אצכה שלא זכיתי להקים זרע ולהיות אם
 בישראל; ומלות ותהי חק בישראל, שמונו רצו להוכיח שמימי יפתח
 כשאר חק שוטות בישראל להשאר בתולות אשר נגע ה' בלבן עגונות
 ואדוקות בעבודת האל, נקשרות עם הכתוב אחריהן וימים ימימה
 וגו', ומלת לתנות כמו יתנו נדקות ה' (שירת דבורה) צנות ישראל
 ספרו נדקתה בשירים מימים ימימה: ל"ד) נומונו. נולד ממונו, יולא
 ירך, ושד"ל חרגם כאלו כתוב מוונה, חין לו מבלעדיה: ל"ה) הכרע
 הכרעתני, בעכרי, לשון נופל על לשון, ומי יודע שם צת יפתח?
 אולי שתי המליצות היו לשון נופל על שמה: ל"ז) וירדתי. ממוקם
 נושבה במלפה שהיא בראש הגבוה שבהרי הגלעד: מ"א) לתנות.
 אולי חין עיקר הוראת שרש זה מוספר שנים, לספר ולשנות, רק מל'
 תנים ובני יענה, ר"ל השמייע קול חזק ביללה כחית היער (ובתהו
 יליל ישמון, האזינו) ואח"כ הושאל להוראת ספר צעוז כמו ושננתם
 לבניך, אז יתנו נדקות ה': ל"ט) והיא לא ידעה איש. ולא היו
 לה צנים ובני צנים שיצבו על קברה, ע"כ היה חק בישראל שתלכנה
 הבתולות לתנות אותה: ארבעת ימים. נושכים זה אחר זה,
 וזה שימוש התו בצוף שמות המוספר, ואעפ"י שוואלו במקרא הרבה
 מוספרים יולאים וין הכלל, מ"מ כ"ל שכלל אונתי הוא:

י"ב א' ויעבר צפנה. אחר שוב יפתח לביתו למלכה גלעד שהיא בסוף הרי הגלעד לנד לפון לנחלת אפרים: ד' וילחם את אפרים. א"כ לא רפתה רוחם וועליו בהתנלותו איש ריב וגו' ונלחמו עמו ונלחם, ובני משפחתו בראית בני אפרים ונולחיהם ופלטים הכו בהם, אך לא כל הו"צ אלף הוכו על שפת הירדן, רק רובם נפלו בזולחמה ופליטיהם נשטפו, ושם יפתח נזכר על הזולחמה ולא על השחיטה: פליטי אפרים אתם היו רונים להתחפש וליראות כיושני גלעד ולא הודו על רשעם ולא בקשו על נפשם: גלעד בתוך אפרים וגו'. שד"ל בהעתקתו מופרש וניכרים אתם ביננו כמו שניכרים בני גלעד בבואם תוך נחלת אפרים או תוך נחלת שאר שבט ונשה, או מפני הזרת לשונם או מלבושיהם או דבר אחר, ונכון, אך העיקר חסר ון הספר, ונ"ל לקיים הפירוש הנכונ שתיבות אלו לא היו נכנסות בדברי בני גלעד לפליטי אפרים, רק הם מוזכרת הכותב להודיענו מלכ אפרים וגלעד ושאר חלי שבט ונשה; גם הוסיף שד"ל שלדברי אחרים הנופלים לא היו כי אם ו"צ מואות תחת מ"צ אלף ולא ידעתי מאין לו: ו') שבלת. למה בחרו בני גלעד בתיבה זו? כ"ל כי בהיותם על שפת הירדן שיתכן לו גם שם שבלת כי ציווי הקליר נחל שוטף הוא היו אוננים לפליטי אפרים קראו למים האלה בשם כונתלהם הנושק בהם, ולכן לא היו חושדים בני אפרים בדבר ומוליאים השין כהרגלם, ואם יודעים כי לחקם באו היו דוחקים עצמם ומוליאים הזרת השין אל נכון, וזודאי מעט מהם מתו במיתה זו שאל"כ היה נודע הדבר ובני אפרים היו ונתחזאים או גולים תחת הואיל לעבור הירדן: ז') בערי הגלעד. לא נודעה קבורתו על כן כתב בערי ל' רבים ולא כתב בגלעד סתם אולי לזכרון גבורתו קבורהו בעיר ולא בשדה: ט') החולה. רחוק מארץ מולדתו, וזה יורה כי נודע שנו בשאר הערים והשבטים, והרבה בקשו להתחתן בו: ט"ו) בהר העמלקי. ארץ עמלק בערב הלפוני Arabia Petrea קרוב לנד ונזרים ונחלת אפרים בהמונע א"י, א"כ אין לומר שהר זה היה מקדם נחלת עמלק רק נקרא בשמו מחמת איזה מלחמה עם בני עמלק או מחמת איזה מגבוריהם שנלחם תוך בני כנען:

י"ג א' פלשתים. מלאנו אות לנד וכן מתחלפות כמו נשכה במקום לשכה וכן נשם פלשת נקראו מבני Phoenicia: ז') ממשפחת. אעפ"י ששצט משפחה ובית נחלקים זה מזה מלאנו זה חלק זה, באן ממשפחת ובפ' שמות וילך איש מבית לוי, במקום משבט, או נכתב ממשפחות חסר וו הרבוי וענינו ונאחת ממשפחות: ג') ולא ילדת. כמו עם נבל ולא חכם, את עקרה תחת היותך יולדת כמשפט הגשים וכפי תאותך, או ענינו לעת עתה את עקרה וגם מיוויך לא ילדת: ד') יין ושכר. חומר חדת ועתיק, יין חדש שאינו משכר כ"כ ויין ישן חזק הושכר שותהו, וגם משקה הנעשה מדגן נקרא שכר רק לריך לשם לואי שכר חטים או שכר שעורים: ה') כל טמא. אזהרה יתרה כמו נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מ"ד ל"א) לא יקרתו קרחה וגו' (אומר) שגם לזרים נאסרה והקרובים אל ה' יזהרו יותר; או כונתו אפילו מאכל מותר רק שנטמא ע"י שרץ או טומאה אחרת, והיא תשמור מעיה מלהטמא: וילדת בן. בסמיכות הכנוי נאמר יולדתו ובא כאן ובפר' לך לך (ט"ז י') גם בסמיכות השם נקוד ילדת (שד"ל): ומורה. משרש ירה שענינו השליך, משליך ומפיל השער: יחל. אחר מ' שנה של שעבוד: ח') היוולד. אולי הוא עתיד הפעל, והוא הוא כמו של ההלכות אמו (יהושע י' כ"ד) ה"א הידיעה, אשר יולד או קריאתו יולד בנין נפעל השגור מההפעל, ובעלי הנקודות חשבוהו תאר ודגשו הלמד ע"ד לדיק פקח סבל (דומיהם: ט') עוד אל האשה. לרזה להשמר מייין ושכר וטומאה ולשמור מהם זנה בילדותו: י"ז) עתה יבא דבריך. יוד הרבוי כוספת, ולפ"ד היא תפלה, מי יתן ויבא דברך! משפט הנערה. מצות המוטלות עלינו בעבורה, וגם עליו בהיותו בן דעת, וכמדומה לי שזה הפירוש השני הוא הנכון: י"ג) מכל אשר אמרתי וגו'. משפט האשה הוא משפט ומעשה הנער: י"ז) אם תעזרני. אם דעתך לכבד אותי לא אכל בלחמך, ואם כונתך לכבד בי האל אשר שלחני העלה לו עולה: י"ז) וכבדנוך. בהזכיר שמך לשבת, שד"ל: י"ח) והוא פלאי. איני רוצה להודיע שמי כי לא אחרי הכבוד אני רודף: י"ט) ואת המנחה. כשמוע מנחה כי טוב להעלות הגדי עולה, העלה עמו גם מנחת קומח כראוי: ומפליא לעשות. המלאך היה עושה פלא בעלותו על המזבח תוך הלהב: כ') הלהב. נקראת

ג"כ שלהבת בתוספת ש"ן או להבה או לבס צב"ת דגושה להורות
 חסרון צ"ת אחרת, וכולם משרש לב, או מפני שגורת הלבב היא צורת
 לב, או מפני חוס הדם היוצא מן הלב הנוער תמיד, ונחלוף
 למד בריש כמו להנהיג פנים (מהלים ק"ד) במקום להנהיג נהיה שרש
 רהב שענינו הדליק והלסיב כמו ירהבו הנער צוקן (ישעיה ג' ה')
 ועם רהב שענינו גאות ambizione לא רוס לנצ (גסות הרוח) superbia
 orgoglio: ומנוח ואשתו ראים ויפלו וגו'. וכאשר קמו מנפול
 על פניהם מלאך ה' הלך מעיניהם, אז ידע מנוח וגו': כ"ג) וכעת.
 כמו כעת יאמר ליעקב וילישראל (בלק) כעת הראשון החל (ישעיה ח'
 כ"ב), באמת ונודאו, שד"ל: כ"ד) ויזרכו ה': היה גדול וחזק יותר
 משאר הנערים בני גילו: כ"ה) במחנה דן. כמו הצמחנים אם
 במצרים, (פר' שלח לך) בערים פרזות אשר צין נרעה וצין אשתאל,
 אולי באו שם גדודי פלשתים לשלול שלל, ועם הראה שמשון גבורתו:

י"ד א') וירד שמשון. נרעה ואשתאל במרום הרים היו
 ועדולם וקום נטית יהודה בשפלה, ע"כ בשמשון כתב וירד, וניסודה
 ויעל (פר' וישב: ד') תאנה. משרש אנה לידו (משפטים) מאורע
 חדש בא מקרוב לא שערזבו מחמול שלשום, וישראל כרתו ברית עם
 הפלשתים להיות להם לעבדים נושאי מנחה לאיזה שנים, וא"כ היו
 לריבים לחואנה להפך בריתם: ה') כרמי תמנתה: לפי דברי
 שד"ל שם מקום וכרמי אוחו המחח ידועים היו ועם ג"כ נמצא נחל
 שורק הגודע לתהלה לטוב גפניו: כפיר הוא האריה בחוקף שניו חזקו
 ועזותו, והקטן נקרא גור אריה, וסרליה ביחזקאל כפיר שמתהו
 (י"ט ה': ו) ולא הגיד וגו'. אביו ואמו היו דואגים עליו תמיד כי
 היה מוכנים עלמו בסכנה על כן לא הגיד להם, או צא להודיענו זה
 בשביל החידה שנעלם פתרונה גם מאביו ואמו: ז') ותישר בעיני
 שושון. צפעם ראשונה ראה אותה, וצפעם שניה דבר עמה וישרה
 בעיניו יותרה: ח') מימים. אחר שנה תמימה וכן תשב הנערה אתנו
 ימים או עשור (חיי שרה), אולי נהגו כן בימי קדם להמתק שנה
 מאירוסין עד נישואין, ובשנה תמימה כלה נשר הכפיר ונגמר ולא
 נשארו ממנו כ"א עלמותיו, שאל"כ הדבורים השוכחות כל רוח רע
 לא היו בודאי מעילות צו הדבש: מפלת. ונבלה ומקור אחד נחלבו.

משרש נבל ונפל בחילוף אותיות צומ"ף, והשרש האותי הוא בל, ל'
 און, ומומו ג"כ שרש בלה, והצרת הפ"א החזקה מהצ"ת תורה נפילה
 בכה, ונבל נפילה לאט לאט כערפי העץ בחורף, וצבמה הונחה מאליה
 הנופלת ארצה לאט לאט נקראת נבלה, והכפיר שמשון הפיל בכה
 נקרא מפלה: ט') וירדה הו. לכניס ידו בתוך הכורת והוציא מומה
 חלות דבש כרודה פת מן התנור: י"ב) חידה. שרש חוד וחדד מקור
 אחד להם, וחידה היא דבר קשה לא יובן כ"א ע"י חידוד הדעת, או
 דבר נפלא מומיה כל שומעיו וכן אפתחה בכנור חידתי, אביעה
 חידות מני קדם (מהלים מ"ט וע"ח); חידת שמשון אינה מענין הראשון
 דלא איתי אנש על יצשתא די יוכל להחוינה ונבלעדי דעתו וועשה
 האריה והדבש, ואחרי דעתו כל זאת אף הכסיל שבכסילים יוכל
 להגידה, אבל הוראתה דבר נפלא וזר שאירע לו והס ינחשו מדבריו
 וינאלאו; וכן נראה נומה שלא כתב תונלו ותגידו הפתרון רק תונלו
 ותגידו אותה, ויגד לנו החידה, החידה חדתה לבני עמי ולי לא
 הגדחה, ותגד החידה, לא מנחתם חידתי: סדין. טלית לכסות
 הראש: י"ד) עז מארי. עז וחזק נפרדים צהוראתם, כי עז הוא
 מי שאינו ירא וחרד מכל דבר אף כי אין אונים לו, וחזק הוא מי
 שיש לו עלמה מלך בריאותו וחזק עצמו; ע"ד נושג השור חזק,
 וחחול הכר עז, אך בימי קדם אולי קראו לחריף עז, ואז עז ומתוק
 הם שני הפכים ושמשון הוציא עז לל' אומץ, והס הבינו לשון חריפות:
 ט"ו) ציוס השביעי. שמשון נשא את אשתו צרביעי בשבת, ואולי
 מה שכתבו רז"ל בתולה נשאת ליום רביעי ונהג קדמון הוא, וא"כ
 יום שבת שהוא שביעי לשבוע היה רביעי לנשואיו, ושמשון חד החידה
 למרעיו ציוס ראשון לחופתו, והס נלאו למנחה בשלשת ימים ראשונה,
 וציוס השביעי לשבוע הוא יום שבת אמרו לאשתו פתי את אישך וגו',
 והיא בכתה עליו שאר ימי הנושחה עד היום השביעי לנשואיו הוא
 שלישי בשבת שהגיד לה החידה, והיא מהרה והגידה אותה לבני עמה,
 אך הם המתינו לו עד קרוב לביאת השמש לגנוב את לבו שיאמר נלאו
 ולא מלאו, ובטרם תשקע החמה ויחלף היום הגידו לו, וקרוב לזה
 פירש רד"ק: הלירשכו. שרש ירש מורה התגבר על איש וקחת
 ממונו רכשו, וא"כ גם מלינה זו כאן נכונה, האם רכיתם להתגבר
 עלינו בחמתכם ולנלל אותנו; ומלת הלא במקומות רבים יש לה הוראת

הנה, כלומר הדבר ברור שכן הוא: ט"ו) הנה לאבי וגו'. שמעת
 באזניך שאבי ואמי בקשו ממני שאגיד להם פתרון החידה ולא הגדתי:
 י"ח) אנשי העיר. לא שושבינו בלבד כי גם שאר אנשי העיר
 התעללו בו ולכן חרה אפו, ונ"מ לא הכה אותם, אולי אכל באחד מז'
 ימי המשתה לחם עומס, ושפך אפו על בני עיר אחרת: י"ט)
 חליבותם. במקום חליפותם ואותיות קרובות על סדר א"ב נחלפות
 זו בזו יש הרבה בלה"ק, גור ודור, חנף וטנף, פתר ופטר וזולתן:

ט"ו א) בגדי. שמשון פקד את אשתו ע"י גדי, זכר אותה
 לטוב בזה שהביא לה דורון: החדרה. חדר ענינו בית נסתר
 ומוכסה מן העין והוא מקום השכיבה, ושרשו קרוב לשרש חתר: ג)
 ופלשתים. אני והם רשעים זה לזה, אך נ"מ אני נקי מהם בכל
 הרעה שאעשה עומס: כי עתה שאני עושה: ד) שועלים. אולי
 הם החיות הנקראות שקאל בלשונותינו, והם מין שועל ועורם להוב
 ויוגאים בלילה למאות יחד למנח טרף והם עזים וקלים ברגליהם מאד,
 ושמשון טוון רשת ולכדם בבת אחת: ה) גדיש. בל"ח גדוש ענינו
 מלא על כל גדותיו ומחזיק בקושי ע"י דישה, ואולי גדיש (מל' גדות
 ומל' דוש) שנדושה התבואה: ז) אם תעשון כזאת. אם ל' תיונה.
 כאלה תעשו? א"כ לא אחדל עד שאנקם בכם. שד"ל: ח) שוק על
 ירך. הרץ מריס רגליו יותר מן המהלך וכופלן מואחוריהן, וכן ויטא
 יעקב רגליו מהר לחרן אחרי הצטחת האל, ובתחלה הלך לאט כי
 דואג היה על עתידותיו; וכל הרץ יותר מריס רגליו יותר מן הארץ
 וכופלן יותר כלפי הדרך. וכאן שמשון הכס והפחידם עד שנסו בבהלה
 עזומה ורצו כ"כ עד שהרימו שוקם על ירכם: ח) צם עיף. סלע
 עיטם היה נחלק לסעיפים הרבה, ובאחד מהם ישב שמשון: ט)
 וינטשו. שרש נטה וטוש יחד: י"ב) פן תפגעון בי אתם. לא שירא
 מהם רק היה מילר אולי בראותם אותו אסור יואילו לפגוע בו הם
 למנוח חן צעיני הפלשתים ויחרה אפו גם עליהם: ט"ו) טריה.
 שדמה צמח מוננה עוד, ובל"א טרא ל' נדנוד, עיין ערוך ערך טר: ט"ו)
 ויך צה. הגיס אלף איש והרג הרבה מהם: ט"ז) חמור. הוא מוקור
 והיה ראוי להקדק קמץ רחב, והלשון ל' תמיהה, ראו נא בלחי החמור
 חמורתי שני חמורים הרגוים! חמורתיים, ראוייה הרי"ש לנקודת חולם

מל' חומר שענינו כרי לצור או תל, ויש משקל אחר שהוא חמור ורצויו
 חמורות להפרידו מן חמורים, ע"ד ידות הכלים, בנות לעדה; והחומר
 היה כלי מדה שאזניו כאזני חומר כדרך כלי עץ למלאת מים, ובהשפך
 מילואו הדגן נעשה תל שנקרא ג"כ חומר; וכמה"רר אברהם ריגין
 הגיד לי שדעת רבו שד"ל היתה שראוי לנקדו חמורתיים, עשיתי צם
 חומר ותל: י"ז) ויקרא. שמשון: י"ט) המכתש. סלע עשוי דמות
 מכתש הפוכה על פניה שהיה במקום הנקרא לחי אח"כ או סלע
 שתוכו ריקן כמין מכתש, והמים הזכים נקרב. הסלע היו הולכים
 ומזלים פניו לאט לאט עד שמהשגחת ה' נבקעו להשקות שמשון וניהיוס
 היו לא חדלו לזוב: קרא שמה. מי שיחיה קרא לה שם זה,
 ע"ד ויחמר ליוסף, ויגד ליעקב (ריש ויחי):

ט"ז ב) ויתחרשו. מהוראת חרש לאמר (יהושע ב' א') דברו
 בלט איש אל רעהו כמדבר אל חרש שמקרב פיו אל אזנו, או משרש
 חרש שענינו שתוק והמתין כמו מחריש הרעה (שמואל א' כ"ג ט'),
 ושניהם ממוקור חרש בקרקע ילאו, שהחורש את שדהו וזרעה ממתין
 ומלפה מתי יביא התבואה אל ביתו, והחרש הבלתי שומע יושב ושותק
 כמתין על איזה דבר, וחרש קרוב לכרת וחרת וחרט וחרז וחרז (עמ"ש
 ע"ז ביהושע ו' ג') ומזה חרש עזים, כורת צעזים לעשות מלאכתו,
 ומזה יער חרת, וחרש מלל (ש"א כ"ב ה', יחזקאל ל"א ג') יער שממנו
 כורתים עזים להחם או למלאכה, bosco ceduo. ג') ויסעם. פעל
 יוגא, בנין קל במקום הפעיל, וכן למטה י"ד ויסע את היתד הארג:
 ה) אלף ומאה כסף. וכן למטה (י"ז ב') אלף ומאה הכסף של
 אם מוכיחו, נריך לומר שאלף שקלי ישראל היו שוים לאלף ומאה
 שקלי פלשתים או להפך, שאל"כ למה בחרו במספר זה? ח) יתריס
 לחים. משבטים לחים, רד"ק, וביצטם ינתקו בנקלה: י"ט) והאורב
 יושב לה בחדר, האורב לא ילא מהחדר עד פעם אחרונה מדאגה
 לנפשו, ורצו לראות אם באמת נחלש כח שמשון טרם יתגרו בו,
 ובראותם כי שבר יתריס ועבותים והסיע יתד הארג נתעכבו במחבא
 ולא ילא לחון כי בודאי לא היו מזילים נפשם מכף שמשון, ובמקרא
 לא ספר לנו שהוא הכה בהם, אך מ"מ שמשון חשד את דלילה פן
 תובנו על בן התל צה ג' פעמים, ורק בפעם שלישית אחר שהליקתהו

עד כי קצרה נפשו למות והוא לא יכול לעזבה מעולם אהבתו, הגיד
 לה את כל לבו כי ודיני אשה מור ומות: י) התלת. משרש תלל
 וכן וחוללנו שנוחה (תהלים ק"ז), המשחקים ומלעיגים עלינו שאלונו
 שנוחה, וכן ואזיכם התל צי (וינח), רץ ויהתל צהם אליהו נמלכים י"ח
 כ"ז) הוא משרש התל, וצאמת צשני הפועלים השרש הוא תל, קרוב
 לשל (על השל, שמואל ב' ו' ז') ל' נושגה ומתעה: י"ג) מחלפות.
 נקראו כן קליעות השער לפי שנקליעתן יחליפו וירכיבו הקליעות
 הקטנות אשה על חזרתה: הוסיפת. השתי שבארג, ול' שתי מלשון
 כי הגה השמות יהרסון (תהלים י"ח) לפי שהוא היסוד לאריגה,
 ונקראת ג"כ מסכת משרש נסך שהורחתו נשא, כמו ואני נסכתי מלכי
 (שם ב') נסיכי מדין (פר' ונטות), שע"י היתד יריומו השתי להעביר
 בין חוט לחוט את חוטי הערב הנערב צשתי לגמור האריגה: ט"ז)
 ותתקע ציתד. תקעה שער שמשון ציתד לערבו בין חוטי השתי:
 י"ד) ותאלצהו. שרש אלץ קרוב ללחץ בחילוף אותיות אהח"ע:
 י"ט) לאיש. המוכן לכך: ותחל לענותו. גם מתוך שינתו הכירה
 כי כמו הולך ומתועט: אלא כפעם בפעם ואכערה. כמה פעמים
 בהקילותי ושינתי נדמה לי כאלו נחלשתי ואח"כ ננערתי ושינתי
 ונולחתי כחי שנית: כ"ח) וינקרו את עיניו. ע"י כלי ברזל
 ולא שרפוס ע"י מראות נחשת המפילות קרני האור על אישון עינו
 כמו ששנועתי ופרשים, ושרש נקר ענינו חפר וחלצ כמו אל מוקצת
 צור נקרתם (ישעיה נ"א א'): כ"ח) ויהי טוחן. עבודת הנשבים
 צולחמה כמו צבור השפחה אשר אחר הרחים, ולצלתו יתבלבל אור
 עיניהם בהקפתם תנויד קושרים לטוחנים האלה בגד על עיניהם, ועם
 שמשון לא רצו להתעסק כ"כ ונקרו את עיניו: כ"צ) כאשר גלח.
 אולי אחר שנה לתקופת יום שנפל צו שמשון צידם כאספו לחג לפני
 אלהיהם: כ"ה) כטוב לצם. אכלו קרבנות ושתו נסכי אלהיהם וטוב
 לצם ציין: וישחק לבו. יראו גבורתו, ופיליפזאן פירש יהיה לנו
 לנחוק, ולא נראה, שא"כ הו"לל ונחחק צו: כ"ז) ועל הגג. אולי
 היתה על הצית כפה וסניב סניב לה חלונות כדרך שעושים צבתי מוסגד
 הנזירים, והעם העומד על הגג היה רואה מה יעשה צבית דרך
 החלונות, ובעוד שהסרנים אכלו הזנה לכבוד דגון והעם למעלה על
 הגג, שמשון היה מולחק לפנייהם: כ"ח) נקסי. הוא ל' זכר א"כ אחת

מוסב לתיבת עינו (נגד בעל הטעמים שחבר שתי התיבות במקף, ולפי
 דעתו צפעס אחת חנקס ונשתי עיני), ולפ"ד ר"ל לנקום נקמת שתי
 עיני היה צריך להמית כל הפלשתים, עכשו שאינו יכול להמית כ"א
 איזה אלפים מהם יהיה לנקם. לנקירת אחת מעיני: ל"ח) והוא א
 שפ"ע. כל' ונדוע עשו לו כבוד כזה שירדו אחיו וכל צית אציו,
 על שום ששפט את ישראל, ומעתה לא יקשה למה חזר והזכיר שפטו
 את ישראל עשרים שנה (למעלה סוף סי' ט"ו):

י"ז א) ויהי איש מחר אפרים. ונעשה מייכה ופילגש
 בגבעה היו לפי דברי בעל סדר עולם ציוני כושן רשעים אחרי מות
 יהושע לפני שפוט השופטים, וציונים ההם אין מולך בישראל על
 השופטים נאמר כמו שפרש שד"ל על פסוק לפני מולך לבני ישראל
 (משדל פ' וישלח), ופינחס הושמש צכהונה גדולה ציוני מולחמת פלגש
 בגבעה יוכית, וישראל השחיתו דרכם ועמדו ע"ז, והכותב לא ראה
 להפסיק בין מות יהושע והמאורעות ציוני השופטים ומשגמר חזר על
 הראשונות: צ') ואת אלית. השצעת בשצועת האלה ווי שחשדת
 אותו כגנב: ג') הקדש הקדשתי. כשגנב מונוגי הסחתי דעתי
 מלחשבו עוד כשלי וגמרתני כלצי שאם ישו לי אקדשנו; ותיבות ועתה
 אשיצנו לך הם דברי מייכה, ושניהם דברו צמנותם הכסף: פסל
 ומסכה ויהי וגו'. הפניל כל' יחיד, נראה שהפסל והמסכה רק
 דבר אחד הם, רק מסי' י"ח פסו' י"ז י"ח, נראה להפך שהיו שני דברים,
 ואח"כ שם פסו' כ' לא הזכיר כ"א הפסל, אולי דמות האליל היה פסל
 כל' עשוי מעשה מוקשה נתון באש עד שיתרכך ואח"כ עשו לורתו ע"י
 כלי חרש כסף, וכנו היה מסכה, ומשרש נסך הקרוב לנתך, צהמם
 הכסף כמים ע"י האש וצהתיך אותו צתוך דפוס, ובכן פסל ומסכה
 נחשבים כשנים וכאחד ג"כ: ה') ותרפיה. מוחזרים לאפוד כחושן,
 ואולי שרש תרף קרוב לטרף צל"ח, טרף צקלפי (יומא פ"ד), קרוב
 להרף עין שענינו פתאם (Rapido, da rapire) שהיו טורפים צתוך
 תיק ומוציאים מומנו הגורל, ואם מולאנו צשמואל א' י"ט י"ג שם תרפים
 מונח להוראת לורת צ"ח, הוא שלפעמים קראו לפכל ע"ש התרפים,
 כמו שקראוהו ג"כ ע"ש האפוד (ויעש אותו גדעון לאפוד, למעלה ח'
 כ"ז עיין מ"ש שם): וימלא את יד. הנכנס לעבודת שר או שלטון

היה מומלא ידו מנחה למולא חן צעיניו כמו שעשה ישי בשלחו את דוד בנו לשאול, והנכנס לעבודת אלוה היה מביא קרבנו ביום מולאיו: ז) מושפחת יהודה. לפי שיש שני בית לחם אחד ביהודה ואחד בצולון הולך לומר בית לחם יהודה, והוסיף מושפחת יהודה שלא תחשוב שנקראת העיר בית לחם יהודה, רק שמה בית לחם והיא מנחלת יהודה: ח) לעשות דרכו גור בלבו ללכת דרך איזה ערים ועיר מיכה אחת מהן: י"א) ויאל. שד"ל חרגס הנה נא הוולתי (וירח) הוספתי, וכן פירשתי אני הוולתי משה (דברים) הוסיף משה ביאור, וגם כאן הזכיר כבר וילך כלוי, כלו' נכנס בשירותו וראה כי טוב לו ונתעבב אלל מיכה: י"ג) ייטיב ה'. פסל מיכה היה בנו עגל שעשו ישראל במדבר ועגל ירבעם לערוך דמות לאלהי ישראל, ולכן הזכיר מיכה שם הו"ה ב"ה המיוחד לאלהי ישראל:

י"ח א') נחלה לשבת. ונח לשבת נראית כמיותרת, רק לא כן הדבר והיא תפרש הענין כולו, וענינה נחלה קבועה, כלו' בני יהודה הניחוס להתגורר עומם בצרעה ובאשתאול שנראשונה נפלו בגורלם (יהושע ט"ו ל"ג) אך לא העבירו אותן ולא ערים אחרות בנחלה קבועה להם, וע"כ היו רונים לקנות להם נחלה ללנויות, וגם היו נבינים שגם בהנתן להם נחלה גוורה מנחלת שאר השבטים שכבר ירשו ומהארץ הנשאת להחלק לא יספיק לשבטם הגוורה באוכלוסין (פר' פינחס) ונקשו להם נחלה נוספת, ועיין ו"ש ביהושע י"ט מ"ז: ב') מושפחת. נראה שהיה לו לנקד החית בחולם וחסרה זו הרבוי: מוקלות. מהקלינים שבהם, ועיין לנעלה י"א ו': לרגל. ראשית הוראת שרש זה הוא מוש רגל, והוראתו כונו להתהלך כלו' לראות הארץ לארכה ולרחבה, ותור וול' ובהגיע תר נערה ונערה, וענינו לסבב, קרוב לשרש תאר, חקור הארנות העומדות על הגבול: ו') נכת ה' דרכים. הפך מה שאמר קין ונפניך אסתר, והו ג"כ ענין ישא ה' פניו אליך, ואין לורך לומר שהנער הלוי התל גם רק הפיל הגורל, ומרזון האל היה שנפל כהוגן ולטוב להם, ועיין ח"ש בעז"ה שמואל א' כ"ח ו': ז) מכלים. מוקר שרש זה הוא נלה או כלא וון, עלר צעד איש מדבר דבריו או מההנות מאשר לו, כלו' אין עריץ ואלס בארץ רק כולס שקטים, וגם שם עריץ הוא משרש עלר

והוסף וכן שרש רעץ ורעש ושער וסער וגם לער בל"ח: יורש עזר. הנלוכה היא מורשה ומהצ לבנו הזכור וזמות המלך לא תקראנה מלחמות בין המתנשאים למלך, ולפי זה"ט, יורש עלה, הוא המלך, איפנו איש עריץ ומכלים דבר, או אין וולך בארץ שיכלים דבר, ונכון ג"כ: ט) ואתם מוחשים. אולי אנשים נובני דן בשועס דברי המרגלים לאמר קוונה ונעלה עליהם יענו להמתין ולשום לב על הדבר הנראה להם כבלתי אפשר להגליח בו, והמרגלים הוסיפו לומר, ואתם מוחשים? י) כי נתנה ה' בידכם. ה' וולא הארץ כל טוב לתתה אח"כ בידכם: י"ב) אחרי. ללד מערב, ומזרח נקרא קדם, ומערב אחר או אחוריים (שד"ל: י"ד) כי יש בצתים האלה. אעפ"י שאין כאן כ"א בתים מועטים מפורים יש ציניהם בית אלהים ופסל ואפוד: י"ז) ויש ממות. עם שש ממות האיש: כ"א) ואת הכבוד ה'. על וסקל ועזדה רבה (פר' תולדות) שם מופשט סתווי, הדברים הכבדים, כלומר כלי צתיים שהביאו אתם בצטחם לירש הארץ: כ"ד) ואת הכסף. מיכה היה סוגר שהביאו עומם הכהן בעל כרחו: כ"ה) ורי נפש. הקליים צחיייהם ומערים למות נפשם על נקלה: כ"ט) לראשנה. גם בני ישראל צדורות הראשונים קראוה ליש עד שהורגלו לקראת דן: ל) עד יום גלות הארץ. ה' פיליפוזאן הביא בשם Hubigant שאולי הקריאה הנכונה עד יום גלות הארון, כלומר עד אחר מלחמת הפלשתים ציווי עלי, שאחר שנגפו חדלו צ"י מוטעות אחרי האלילים, כדכתיב ויכהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל א' ו' א'), ואז גם בני דן חדלו מועבודת פסל מיכה; רק ג"ל שאין לורך לתיקון זה וגלות הארץ כושמעו עד סוף הימים שגלו עשרת השבטים ע"י מלכי אשור, וציווי שמואל שאיל דוד ושלום חדלו בני דן מועבודת פסלם וצני יהונתן והיות כהנים להם, וציווי ירבעם ששם אחד מעגליו צעיר דן חזרו אלו והיו כהנים, לא לפסל מיכה רק לעגלו; ובכן הולרכנו לומר שספר זה נכתב מוגלות ווגלות ע"י שופט כל דור ודור ובסוף הימים נסדר, ואין לורך להיות בקי הרבה בחכמות לה"ק לבחון מה הפרש יש ד"מ בין סיפור קורות יפתח ובין ספור מועשה פלגש בגבעה בלחות הלשון ובצירור הדברים המוסופרים, וכן בכל שאר ספרי נביאים ראשונים אלו חוץ מיהושע (עיין ו"ש שם ה' א') שאולי אחר מות יהושע אלעזר והזקנים, הוסיפו בו ספור וייתתה, או אולי

ג"כ בזמן ונאחר נתוסף בו איזה דבר קטן אנה ואנה, רק בודאי כתבו יהושע או אחד מבני דורו:

י"ט ז' ימים ארבעה חדשים. כמו יוקן שנתיים יומים, ארבעה חדשים שלומים, ותיבת יומים תשונם כחאר הפעל, ואין לבחור שהיתה ראויה לזא אחר תיבת חדשים: ג') להשיבה. לפי הכתיב להשיבו וולה זרה, וענינה כנחוצה לשני כנויים, להשיבה לו, וכן ביחזקאל (כ"ט ג') לי יארי ואני עשיתי, אני עשיתי לי: ולמד חו"ר"ס. לפי דעתי כל מוקם שנולדנו תיבת לומר ר"ל זכר ונקבה, ונוזה ג"כ ל' האמד לעבודת פעור הוותועבת להורות ונהגם הבהמי להזדוג לכבוד אליליהם ולתועלת כוונתו; ואולי היה מנהגם תנויד בחרישה ובנושכת ורכבותיהם להשתמש בזכר ונקבה, על כן זא הגוי לא תחרש בשור ובחמור יחדו, ושור וחמור שם כולל כל הניין: ה') ס' ע"ד. בעלי הנקודות חשבו הוולה כראויה לידבק במקף לתיבת לבך, לפי שהיא וולה זעירא כמו אערך-לך, על עפר-ארץ (עמוס ב' ז') ונקודה קוץ חטוף, וזא עליו הטעם ועשאו רחב כמו בתיבת כל עממותי תאמרנה: לבך. וקור תיבת לב היא ביה הנושמת להוראת תוך, ע"כ נשתמשו בשם לב להוראת תוך וקרב כל דבר כמו בלב יומים, וכל מה שבתוך הגוף נקרא לב, ובמליצת סער לב הכוונה האינטוונאל, וכן תרגם גם ש"ל: ו' הו"אל נא. הוסף נא, עיין מ"ש למועלה ס' י"ז י"א ט') הנה חנות היום. גם היום הוא השמש יבקש לו מוקם חניה בחדלו מעלייתו ובנטותו אל מוקם ביאתו, וכל עוד שחתנו ומאן, חותנו מוסיף לפזור בו הנה רפה וגו' לין פה, הנה חנות היום לין פה: וייטב לבבך. לבבך ישכת דאגותיו וישנח בשותך יין לרויה: י"א) רד ונאד. כך היו השרשים ביומיה הקדמונים מלות זעירות קטנות, ונוזה דונות הוראת כוונה מהם מבני גזרות החסרים והנחיים כמו ישב ושזב וסבב וכן שרש ירד ורדה וירד בל"א, שהרודה באחרים נושפולם תחת ידו, והרודד ונתכת (תרגום וירקעו, פ' פקודי, ורדידו) וכה זה לעשות מוונה ט"ס: ט"ו) ברחב העיר. להראות לעוזרים ושבים: י"ח) ואת בית ה' אני הלק. הוסיף זה לומר חן בעיני הזקן אעפ"י שכונתו היתה לשזב ויה לביתו ולא ללכת ולהשתחות לה' בשילה: כ') רק כל ונחסורך עלי. שלום

לך, כלו' אכול ונאשר הבאת עמך, רק אם יחסר לך איזה דבר אל תמאן לקבלו מוונני, ואם גם זה תמאן לכל הפחות אחסופך אל ציתי: כ"ח) ויבל. שד"ל תרגם diede ferrana, והיא תערובת מוני תבואה שזרעים לשחת כלו' לאכילת בהמה, בטרם תהיה גבעול; ואפשר ג"כ שענינו בלל, ועירב שעורים וסובין וירק ביחד, או מל' יבול הארץ מל' יובל שי שהוא כמו תבואה נושרש זוא, כלו' נתן תבואה לפני החמורים: כ"צ) ונתדפקים. דוחקים זה את זה על הדלת להכנס, וכן קול דודי דופק (שיר השירים ה' ב') דוחק את הדלת, שד"ל, ובכן ההתפעל יבא על מקומו: וכדעכו. בושכב זכור, שכן כתוב בפסוק: כ"ד וענו אותם וגו' רק לאיש הזה לא תעשו את הנבלה הזאת, דומה דבר לדבר, וכן השתמש בלשון נופל על לשון וגדענו ואח"כ יודעו אותה, ונוזה כוכל ללמוד על מעשה סדום, רק יש לתמוה שביחזקאל ט"ז מ"ט שמוזכר חטאת סדום הזכיר שיד עני לא החזיקה בגאונה ולא הזכיר עון זה החמור כ"כ, אם לא נאמר שמה שרצו לעשות דבר הנבלה הזאת עם האורחים שזאו לבית לוט היה באקראי שפעם זה בלבד עלה בדעתם לעשות כן, רק לא היה מנהגם, וביחזקאל מוזכר עון שהורגלו בו: כ"ו) עד האור. שאישה נולדה שם: כ"ז) וידיה על הסף. באופן שנראית כשוכבת, וע"כ הוא חמור לה קונוי ונלכה, ואולי נחמת אנחתה וליאותה נפלה, ונחמת נפילתה מותה: כ"ט) לעצוניה. נראה שלא חתך כ"א ידיה ורגליה שכל אחת מהן בעלת ג' ארכובות יד זרוע ומרפק, רגל שוק וירך, והן יחד י"ב נתחים, וראשה וגויתה קבר: ל') לכ"ס, אולי הראוי לבכס:

כ"א) למודין. עיר דן היתה כזר ציד ישראל, א"כ וועשה פלגש בגבעת היה אחר מעשה פסל מוכה: וארץ הגלעד. אף היא שהיתה ארץ רחוקה וטבור ארץ כנען שבו עיר גבעה בנויה, ואעפ"י כן נקבלו יושביה: ב') פנות כל העם וגו' בקהל עם האלהים. מלת פנות לדעת יצ"ע ורוב הנופרשים ענינה ראשי העדה ע"ד אבן מואסו הבונים היתה לראש פנה, ונוצחרת בנולת שבטי שאחריה, ווי שיש צידו השבע לרדות, וכן ראשיכם שבטיכם (נלצים) ורצים כוהו, וגם שבטי בנימין שפסוק י"ב יוכיח, וכן מלת מטה אולי הונחה ותחלתה להוראת נשיא או אלוף, והואשלה אח"כ לכל הנושפתה; ועם

האלהים, ר"ל הווקנאים לצדד האלהים ורועים להתנקם זמכעיסיו
היו ארבע וואות אלף איש, ופנותם כלו' אלופיהם, נתילצו בקהל,
נקבלו להועץ ולדון על הדבר, ואנשי מלחמותם נצבים עליהם לשמוע
מה צפיהם; ויש לפרש ג"כ פנות ל' עבר וחלק, חלקי כלליהם כלו'
השצטיים: ד') הנרל ח.ה. אעפ"י שלא היתה כונת אנשי הגבעה לרנחה
כיון שווחות התעללם בה ונתה, נחשב להם כאלו רלוחה, וזוה נלמד
שצעיני כותב הספר גדול עין הרליחה מוען דבר הנבלה שעשו בה,
אולי מופני שפלאש היא וגם זנתה כבר עליו: ה') אותי דיוו להרג.
שצודאי אם היו שופכים את זמנותם עלי גם אני הייתי מות, ועוד
י"ל שלא הזכיר מה שרצו לעשות לו, לצלתי הגלות חרפתו שנתן פילגשו
בידם הוא צעמונו: דו"ו. שרש ד"וה קרוב לשרש דו"ו, שחשב
מחשבות יושב ודו"ו, ובחלוק דל"ה צו"ן השגור גם שרש זו"ה ושם זוה
ומוזנה קרוב לדו"ו: ו') בכל שדה. לא שלחתי אל הערים הגדולות
בלנד, רק גם אל ערי הפרזי למוען יהמו רחמי כל ישראל על הדבר,
וכן קרא לדרך אדום ומואב שדה לפי שלא היו שם כרכים גדולים כ"א
חלרים וערי הפרזי שעל שדה הארץ יחשבו: י') לקחת לדה לעם.
כני ישראל חשבו שצניוון לא יעזי פניו להלחם בשדה, רק יסגרו בגבעה,
וינטרכו לצור עליה זמן הרבה, אולי בצורה היתה, ולכן הרצו לעשות
ולחכינ לידה לעם הנרים: י"ג) שצטי צניוון. כאן קרא גם לבתי
האבות צם שצטיים: י"ג) צליעל. מורכב משתי וואות ,, צלי
יועיל ,, איש לא ילח למואבה, וכן, Taugenichts, disutile, disutilaccio,
vaurien, צלשונות העמוים ענינם איש רע וועללים: ט"ז) אטר. שולט
בשתי ידיו והראיה איש בחור, ועיין מה שכתבתי למועלה סי' ג' על
אהוד: קלע. ל' קלעי הושכן, לפי שהחזל או היתר שמונו עשוי
הקלע ישתרג ויתעקל באחוז איש אותו צידו לצרוק האבן, ושרש קלע
הפוך מן עקל, ארחות עקלקלות (סירת דבורה): י"ז) לצד מוצניוון.
להורות גבורת בני ישראל אחרי מלחמות כנען ואוון לצם, ועל הגבעה
לא נחספו כולם, רק חניכיהם שלומדו לשלוק חרב, והם היו ח' אלף:
כ') ויערכו. הסוללות ושהר מועשי אויון להפיל החומה: כ"א)
וישחיתו. השתנוש כל' זה צמוקס ויכו להורות שצני ישראל לא
יכלו להתיצב נגדם ולעמוד על נפשם; אולי ילאו פתאום, ובני ישראל
שחשבו שבהיותם מתי מועט ישחרו סגורים צעיר ויתנו לצם רק

להגילה, תוהו ונבהלו ונחפזו: כ"ו) ושלמוים. הם קרצנות שצטרם
נאכל לצעלים, ורובם יעשו צשעת שלום ושוחה וזוה שום, ואנשי
המלחמה להתרנות לפני ה' שחטו גם צהמותיהם לאכילה כשלמוים
לפני ה', וזרקו דמם על המזבח, ואכלום צטהרה ובקדושה: כ"ז)
ושם ארון צרית וגו'. לא הביאו הארון תחת חומת הגבעה
רק הניחוהו צעיר הקרובה לה יותר משילה לדרוש לפניו את פי ה',
ובית אל היתה ג"כ נחשבת כעיר קודש צעבור חלום יעקב: ל"ג)
מגיית. יולא למולחמה וזו הוראת שרש נגח כל"א לאגחא קרב, וזוה
ג"כ נגיחת השור, וכן כי יגיח ירדן אל פיהו (איוב ו' כ"ג), צהמות
יצטח ולא יירא גם כי הירדן יולא כצבור למולחמה והולך וסוער עד
פיו, עד הנוקם שיפיל עלונו צים, ויגיח כפל יעשק האמור צחני
הפסוק הראשון: מוערה גבע. משרש ערה שעקר הורחתו גלה
(ערוה מוקם גלוי, כלו' שצני אדם מרגישים צו אם הוא גלוי, ומימי
קדם ניסו לכסותו) מוקם שמונו הגבעה תתראה לעינים: ל"ד)
והיו לחמה כצדה. צבוא עשרת אלפים אלו מנגד לגבעה התחילה
כבר הוולחמה להיות כצדה על צניוון שעד הנה לא היו נלחמים כ"א
נגד נסים, והם עכ"ז התיצבו נגדה בצבורתם הנפלאה (הלואי והשתמושו
בה לסבה הגונה!) ולא הרגישו שצפעם הזאת נוגעת עליהם הרעה:
ל"ו) ויתנו איש ישראל מוקם. מתחיל לספר הפרטים וחוזר על
הראשונות, נתנו מוקם כלו' עזבו מוקם מוערכתם ובני צניוון לקחוחו,
והם הפכו פניהם לאלו נגפו; או יהיה פירושו נחו רגע ונרדוף אחר
צניוון ומושחית צהם למוען לא ינוסו אל הגבעה ויוכל הארוב להגיתה
באש, אולי צני צניוון התחזקו צמוקס מוערכת בני ישראל: ל"ז)
וימושך הארצ. תקע צשופר כוון צמושך היצל (יתרו) צמושך צקרן
היוצל (יהושע ו' ה'), או פירושו התקבלו והיו לאגדה אחת ע"ד
מושכת צהר צבור (שופטים ד' ו'): את כל העיר. שאר אנשי
העיר הזקנים והנשים והטף: ל"ח) והיו עד. משרש יעד שענינו
קצע, ור"ל הסיוון שקצעו ציניהם: הרף. צוקף גדול, ואם הוראת
המלה כדברי המפרשים מל' הרצה כוון הרצ צכסני מעוני (ההלים
נ"א) היתה ראויה להחצר יותר לתיבת להעלותם ולצא צרביע המפסוק
יותר משהציר שאחריה רק לא צוקף גדול המורה הפסק רב, וכ"ל
שדעת צה"ט היא שהרצ כוון הרף, צחילוק אותיות צו"ן, כלו' לקמתין

העלאתם ונשאת העשן: ו"ג) ואשר ויסעריים. בני ישראל שלא ילאו לנחמיה כשנעו שבנימן כיגף עזבו עדיהם ויפלו על שאר ערי בנימין והשחיתו הוקגים והנשים והטף שבהן, וינקה קשה הוא: ו"ג) כתררו את בנימן. מאמר סירי, אולי חזרו על הנוארע שיר והיה שגור צפי הנוון העם וימנו לקח הכותב חזי פסוק זה: ונכוחה. חסר ח"ס השלילה, הרדיפיהו ומונחה, ונבלי הת לו ונכוחה, או השם היא נוחה על משקל בשבה ונחת חושעון (ישעיה ל' ט"ו) והווס ראויה להקד חירק ודגש אחריה, וסד"ל פירש שבני ישראל קראו לגבעה וקוים ונכוחת בני בנימן, לפי ששם נתקבלו כל גבוריהם, והיו ורדיפיהם אורה בלו' ונכריחים אותם להמלט בגבעה לנען ופלו צדי האורג הנושחית צהם, ואולי היתה דעת בני ישראל לעשות כן רק לא הלליחו כ"א בזקנת ורדפו אחריהם. המדגרה והשחיתום שם: ו"ד) ויפלו ונבני ונן. נ"ל שחזר הסיפור הזה משני סיפורים קדמונים, לכן נכפלו בו פרטים עם איוזה שינוים, ומלכידת העי צימי יהושע לנדו בני ישראל ללכיד את הגבעה, ודגר חנוה הוא כי גם נסיפיר ההוא (יהושע ח' י"ג) נכהו שינויים זרים וכמה דברים נשנים: ו"ו) עשרים וחינושה ח"ל. הוסף עליהם שש ונאות הנשחיתים יחסר ונוספרם עיד ונאה וחלף, אולי ונתו צבני ינוים הראשונים חף כי גברה יד בני בנימין על שאר השבטים, או צרחו לערים והומתו אח"כ (מעיר ונתם פ' ו"ח) ונאן הוא אומר ציוס ההוא: ו"ח) שבו אל בני בנימן. כשחלנו לרדוף אחרי הנסים המדגרה: מעיר ונתם. עיין במשדל פר' דברים על פסוק חרם כל עיר ונתם שפירש חנסי החיל וכן ונתק צחרג יפלו וגבורתך במלחמה (ישעיה ג' כ"ה) גבורתך שבכפל הענין נורה על הוראת ונתק; חף כאן עיר ונתם כנו ונתו עיר ע"ד חולעת שני שהוא בוקוס שני חולעת, נבע שני העשו ע"י חולעת; הבו חנסי הוולחמה שצרחו אל הערים:

כ"א ח' נשבע. מאחר שלא השתמש צעהד עם זו ההיפוך "וישבע" ונחר בענה, ר"ל שקודם הוולחמה על גבעה כשצעו; ושם לא היתה כונתם להשמיד כל השנט, רק שלא להתחזק צהם כי חטאים הווה, וידוע שזון עזר נלה"ק ונשנש בעזר שכבר נוטלם Plus quam perfectum בלשונותינו: ד' ושל וויס. פירשתיו לועלה כ' כ"ו: ה')

אל ה'. צמנפה להועץ וזה יעשה בנימין, וכן למועלה כ' ח', ושם כתוב וחרץ הגלעד, לפי שגבורי שאר ערי גלעד באין ומכף אחד שנקמו נקמתם בנימין נתקררה דעתם וטרם הפרדם חשבו ונחשבת לתקון ונעוונתם, לפי שהיה להם להשאיר הטף: ח') וי אחד. האם יש אחד, ע"ד לשון התלמוד "ומי אמר רב הכי" וכן פירשתי מי לך כל המוחה הזה (וישלח): י"ח) תחרימו. תחשבו אותם כחרם, וכחונ כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת (סוף בחקתי) שענינו כל מן האדם שיהיה נחרם צב"ד יומת, וגם הנשים ענשו, שהיה להן להשחול שנעליהן יבאו לקהל, וגם אם רובן לא היו מלליחות נהשחולותן, היה מלליח מיעוטן, ואם באו מנעליהן מתי מספר לוולחמה לא היו מחרימים את העיר: י"צ) אל המוחה שילה. הסירו ונחניהם מנגד הגבעה, והחזירו הארון לשילה וחנו שם: י"י) ויקראו להם, הכריזו עליהם: י"ד) כן. מחיבה זו נהיה שרש כון הקרוב לקום, וענינה נכון, מספר נכון ומכוון: ט"ז) כי נשמדה. הרגנו במלחמת הגבעה גם הטף הנשים, וסד"ל פירש ע"י שבועתנו הוא כאילו אין עוד בעולם אשה לבנימין: י"ז) ירשת פליטה. כמו יחר הפליטה (נח) כלומר פליטה מועטת, חף כאן ר"ל אין אנו רואים פליטה לבנימין כלו' לשני מאות איש הנשחיתים בלא אשה כ"א ע"י הערמה, ושרש ירש קרוב ליתר בהיפוך אותיות השרש ובחילוף ש"ן בלו' השגור: י"ט) חג. ראשית הורחתו עיגול ומה מחוגה (ובמחוגה יתארהו, ישעיה י' ג'), ואח"כ הושאל למחולות בעבור תנועתן בעיגול, ואח"כ הושאל ליוס שמחה לפי שבו היו מחוללים (ריקוד הוא דבר נפרד ומחול וענינו קפוז), ואח"כ הושאל לקרבנות הנקרבים ציוס החג (אסרו חג בעצמים, תהלים קי"ח): כ"ב) אותם. במקום אותן, קנו אותנו ונתנו אותן להם: כי לא לקחנו איש אשתנו. הפירוש הנהוג "יען כי לא מצאנו צבתולות יבש אשה לכולם" לא נראה לסד"ל, ופירש בל' שאלה, וכי לא לקחנו אשת כל אחד מהם והרגנוה? ובאמת תיבת נוולחמה לא תוכל להאמר על טבח יושבי יבש, ונ"ל שעוד יש לומר חנונו כלו' שמעו לקולנו ואל תאמרו ואיך נעבור על שבועתנו, כי אמת הוא שהרענו לעשות והרגנו גם הטף הנשים, רק עשינו זאת מקנאתנו לה' ולא לקחנו מהן לשפחות לנו (כנוו שעשו צ"י בנשי מדין, פר' מטות) ה"ו נראה בעינינו כחטאת

והלואי עשינו! כי עתה היינו נושבים אותן להם: כעת. אם לא
 תחנו אותן להם אז בודאי אתם אשמים, עיין בפירוש שד"ל על ישעיה
 ח' כ"ג: כ"ד) איש לשבטו. כל השבט באחד טרם הפרד איש וועל
 אחיו הלכו לעיר מושב נשיא השבט, ושם התחלקו למושפחות, וכל מושפחה
 הלכה למוקום מושב ראש המושפחה, ושם אולי נשאו את ראשם לידע
 כוונה מהם נפלו להשיא נשיהם, ואח"כ נתפרדו איש מעל אחיו:

תהלה לשי"ת שזכני היום י"ג שבט ש' ברצות לסיים באור ספר
 שופטים, הוא ברחווי יפקח עיני שכלי ויארין יוני לבאר גם שאר
 ספרי הקדש, אכי"ר:

שמואל א'

א' א' (א' ביהר אפרים. מעיר רמותים לופים (הגקראת ג"כ
 רמה סתם) הבנויה על אחד ההרים שהיו בנחלת שבט אפרים:
 אפרתי. לוף נקרא כן לפי שגלה מאחת ערי הלויים ונתישב בעיר
 רמותים לופים אשר לאפרים, אולי עיר מולדתו היתה מערי מטה דן
 או מנשה שנפלו בגורל לבני קהת, וגלה שם לנחלת שבט אפרים
 ולא נתישב באחת ערי בני מושפחתו (שכס וגזר וגו'. יהושע כ"א כ"א)
 רק באחת מערי אפרים: צ' ויהי לפנינה ילדים. התורה לא
 אסרה לקיחת נשים הרבה לפי שכן היה המנהג הקדמון ובארלות קדם
 החזיקו בו עד היום, ולא רצתה לתת ממשול לפני עור, רק לא חדלה
 להעיר בכל מוקום כוונה יגדל הנזק ההוא ומנהג רע זה, בספר לנו
 איך הזכרה אברהם לגרש את ישועאל ואת ינחק, וקנאת רחל בלאה
 ושאר בני יעקב ביוסף, ושנאת בני דוד זה לזה, והטית לב שלווה